

TURINYS

IŽANGA	3
2. Akcininkų neturtinės teisės ir jų įgyvendinimas	5
2.1. Juridinis asmuo, akcininkas ir jų tarpusavio santykis	5
2.2. Juridinio asmens turtinės atsakomybės įtaka akcininko teisių turiniui	6
2.3. Akcininko neturtinių teisių samprata ir šių teisių turinys	8
2.4. Akcininko neturtinių teisių prigimtis ir pagrindinės akcininkų neturtinės teisės	11
3. Akcininkų teisės valdyti ir kontroliuoti bendrovę reikšmė ir galimybės	14
3.1. Teisė dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime ir šios teisės įgyvendinimas .	15
3.2. Teisė balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime ir šios teisės įgyvendinimas ...	20
3.3. Teisė į informaciją ir šios teisės įgyvendinimas	32
4. Akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo gynimas teismine tvarka	39
4.1. Bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais galimybės	40
4.2. Akcininkų teisė teisme reikalauti atlyginti bendrovei padarytą žalą	45
4.3. Akcininkų teisė ginčyti bendrovės organo sudarytus sandorius	46
5. Akcijų skaičiaus įtaka akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybėms	49
6. Akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybės bendrovės restruktūrizavimo ir bankroto atvejais	51
7. Akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimas užsienio valstybėse ir galimybė pritaikyti užsienio šalių praktiką Lietuvoje	54
IŠVADOS	57
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61

IŽANGA

Temos aktualumas, originalumas. Kiekviena subjektinė teisė turi socialinę vertę tiek, kiek ją galima įgyvendinti, t.y. pasinaudoti subjektinės teisės galimybėmis tenkinti šios teisės subjekto materialinius ir dvasinius poreikius.¹ Fiziniam asmeniui bei organizacijoms pripažįstant tam tikras subjektines teises, jų subjektams būtinos ir tų teisių gynimo nuo pažeidimų galimybės, kadangi, jei teisių negarantuotų būtinos teisės aktais nustatytos gynybos priemonės, jos visiškai priklausytų nuo kitų asmenų valios, o teisiniuose santykiuose vyrautų chaosas.

2001 metais įsigaliojusio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antroji knyga bei 2004 metais įsigaliojęs Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas numato bendrovių akcininkams turtines ir neturtines teises. Vykstant Lietuvos bendrovių teisės plėtrai, iki šiol didelę įtaką turi ir Europos Sąjungos teisė. Pažymėtina, jog šiuo metu bendrovių teisės doktrina Lietuvoje dar tik formuojasi, o palyginus neseniai priėmus minėtus teisės aktus, Lietuvos teisės teoretikai ir praktikai pastebėjo naujai besirutuliojančias tendencijas Lietuvos Respublikos bendrovių teisės doktrinoje, kurios apima ir akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybių kaitą.

Svarbiausia akcininko teise laikoma teisė gauti bendrovės pelno dalį dividendų forma. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad juridinių asmenų akcininkais Lietuvoje vis dažniau tampa kiti juridiniai asmenys, teisė valdyti bendrovę ima nusverti teisės į dividendus reikšmę. Pažymėtina ir tai, kad net ir teisė gauti dividendus dažnai priklauso nuo to, kokią įtaką akcininkas gali daryti bendrovėje vykstantiems procesams. Taigi, bendrovės priimamų sprendimų kontrolės bei bendrovės valdymo problema aktuali kiekvienam akcininkui. Čia ir išryškėja akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybių reikšmė. Būtent neturtinių teisių, ypač neturtinės teisės balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, pagalba akcininkai gali daryti tiesioginę ar netiesioginę įtaką bendrovei.

Teisės teoretikai ir praktikai pastebi naujas besirutuliojančias tendencijas Lietuvos bendrovių teisės sistemoje: visuotinis akcininkų susirinkimas nėra bendrovės valdymo organas kaip anksčiau, siaurėja ir akcininkų valdymo teisės įgyvendinimo galimybių apimtys. Nepaisant to, Lietuvoje stambieji įmonių akcininkai iš esmės daro didelį poveikį bendrovės priimamiems sprendimams, o smulkiųjų akcininkų interesai vangiai ginami.

Taigi analizuojant šią darbo temą siekta nustatyti, kaip šiuo metu užtikrinamas Lietuvos įmonių akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimas, kokie faktoriai įtakoja šių teisių įgyvendinimo

¹ Mikelėnas V. (et al.), *Civilinė teisė*. – Kaunas, 1998, p. 62.

apimtis ir kokios priemonės bei būdai padėtų išspręsti susidariusias akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo problemas.

Analizuojama tema originali, kadangi nemažai bendrovių teisės teoretikų bei praktikų akcininkų teisių įgyvendinimo problematiką Lietuvoje atskleidžia ypatingą dėmesį skirdami bendrovių akcininkų nuosavybės teisės ir ypatingai - turtinių teisių įgyvendinimo problematikai. Šiame darbe į akcininkų teises žvelgiama savitai. Teisių įgyvendinimo problematika atskleidžiama analizuojant akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybes, jų galimybes dalyvauti bendrovių valdymo procesuose.

Siekiant atskleisti temos problematiką, buvo numatytas darbo **tikslas** – nustatyti, kokia apimtimi Lietuvos Respublikos teisės sistema užtikrina akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimą, kokios yra šių teisių įgyvendinimo teorinės ir praktinės problemos, jų galimi sprendimo būdai ir prielaidos.

Darbo tikslui pasiekti buvo suformuoti šie darbo **uždaviniai**:

- Nustatyti akcininko ir bendrovės tarpusavio santykio ypatumus;
- Apžvelgti pačias pagrindines akcininkų neturtines teises, kurias numato Lietuvos teisės normos;
- Nustatyti, kokie faktoriai, aplinkybės ir kaip įtakoja pasinaudojimo akcininkų neturtinėmis teisėmis galimybių apimtis.
- Apžvelgti ir palyginti akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybes Lietuvoje ir užsienio valstybėse bei nustatyti galimybes pritaikyti užsienio šalių praktiką Lietuvos atveju.

Darbas visų pirma paremtas pirminių teisės šaltinių analize – teisės aktais, Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika. Naudoti ir antriniai teisės šaltiniai – teisinė mokslinė literatūra, vadovėliai, teisės teoretikų publicistiniai straipsniai ir kt.

Analizuojant temą, buvo taikyti *sisteminis* metodas, taikytas LR Civilinio kodekso, LR Akcinių bendrovių ir kitų teisės aktų analizei bei *lyginamasis* metodas, taikytas akcininkui garantuojamų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybių panašumų ir skirtumų nustatymui Lietuvos ir užsienio teismų praktikoje bei siekiant nustatyti, kokias papildomas galimybes tinkamai įgyvendinti akcininkų teises gali pasiūlyti užsienio šalių praktika. Pažymėtina, jog praktines akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo problemas geriausiai atskleidžia Lietuvos teismų praktikos analizė. Taip pat atlikta ir Lietuvos Respublikos teisės aktų istorinė analizė.

2. Akcininkų neturtinės teisės ir jų įgyvendinimas

2.1. Juridinis asmuo, akcininkas ir jų tarpusavio santykis

LR Civiliniame kodekse apibrėžiama, kad *akcininkas* – tai juridinio asmens dalyvis.² Juridinis asmuo yra susivienijimas, vienijantis kitų asmenų interesus ir (arba) kapitalą. Šie asmenys ir yra juridinio asmens dalyviai, o kalbant apie akcines bendroves³, šie asmenys yra akcininkai. Kadangi juridinio asmens požymis yra turto atskirumas, kas reiškia, kad juridinio asmens dalyviai dažniausiai neišsaugo nuosavybės teisių į turtą, kuris perduodamas juridiniam asmeniui⁴, sujungti juridinio asmens interesai ir kapitalas vis dėlto turi būti kažkoku būdu valdomi, todėl juridinio asmens dalyviai įgyja tam tikras pareigas, o kartu ir tam tikras prievolines teises. Pažymėtina, jog akcininkais gali būti bet kurie juridiniai (ir) ar fiziniai asmenys, tarp jų – užsieniečiai, užsienio juridiniai asmenys ir kitos organizacijos, išskyrus atvejus, numatytus LR Civilinio kodekso 2.60 straipsnio 3 dalyje.⁵

Juridinio asmens *įstatinį kapitalą* sudaro šių juridinių asmenų akcininkų įnašai, t.y. akcininkų piniginės lėšos arba materialusis turtas, kurį akcininkai įneša už steigiamos bendrovės išleidžiamas akcijas. Iš dalies galima teigti, jog steigiant bendrovę tarsi įvyksta mainai – akcininkui už jo į bendrovę investuotą turtą perduodamos šios bendrovės akcijos. Visų pirma, akcininkas įgyja nuosavybės teisių į tam tikrą vertybinių popierių paketą, tačiau kartu su šia teise akcininkas įgyja ir tam tikras teises, susijusias su bendrovės valdymu, valdymo organų kontrole ir kitas, kas vadinama akcininkų neturtinėmis teisėmis.

Atrodytų, jog už įneštą į bendrovę kapitalą akcininkai gauna teises ir tai yra mainai, tačiau pritarime tiems teisės teoretikams, kurie teigia, jog santykių, kurių metu akcininkas įgyja akcijas, o bendrovė – lėšas ir (ar) turtą, toli gražu negalime vadinti mainais. Šie santykiai yra kur kas

² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1864, Nr. 74-2262, 2.45 str.

³ *Pastaba.* Lietuvos Respublikos įstatymai numato įvairias juridinių asmenų rūšis (akcinė bendrovė, uždaroji akcinė bendrovė, individuali įmonė, viešoji įstaiga ir t.t.), tačiau analizuojama tema yra svarbios akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kadangi būtent šios rūšies juridinių asmenų dalyviai yra akcininkai. Taip pat pažymėtina, kad, kai toliau darbe dėstomi teiginiai gali būti taikomi ir akcinės bendrovės, ir uždarnosios akcinės bendrovės atžvilgiu, vartojami trumpiniai „akcinė bendrovė“, „bendrovė“, „įmonė“.

⁴ *Pastaba.* Juridinio asmens dalyvis išlaiko nuosavybės teisę į perduodamą turtą tik tuo atveju, kai juridinio asmens steigėjas yra valstybė ar savivaldybė, kurie juridiniam asmeniui turtą perduoda ne nuosavybės, o patikėjimo teise.

⁵ *Mikelėnas V. (et al).* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys, Justitia, Vilnius, 2002, p. 118.

sudėtingesni nei įprastiniai mainų santykiai, o akcininkų įgyjamų teisių apimtis ir turinys yra neadekvatūs akcininko bendrovei perduodamam turtui⁶. Be to, autoriai pabrėžia ir tai, kad nors įstatymai suformulavo bendrą požiūrį, kad akcininko teisės, susijusios su įsteigta bendrove, yra prievolinės, šios prievolinės teisės ir pareigos nėra tipiškos nei savo turiniu, nei atsiradimo pagrindais, o akcininko ir bendrovės prievolinių teisinių santykių prigimtis yra sunkiai paaiškinama.⁷

Kaip matyti iš įstatymų nuostatų analizės, akcininkai nuosavybės teisę į turimą turtą perduoda steigiamai bendrovei. Jų teisė valdyti įmonę yra apribojama. Dauguma autorių laikosi požiūrio, jog už šiuos akcininko „praradimus“ įstatymų leidėjas suteikia privilegiją – ribotą atsakomybę.⁸ Todėl toliau darbe išsamiau analizuosime bendrovės, kaip ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens ir akcininko, kaip akcijų savininko, santykį, trumpai apžvelgsime ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens atsiradimo priežastis, kadangi tai leidžia iš dalies paaiškinti ir akcininko neturtinių teisių įgyvendinimo apimtį.

2.2. Juridinio asmens turtinės atsakomybės įtaka akcininko teisių turiniui

Kaip jau minėta darbe, pagrindiniai juridiniai asmenys veikiantys Lietuvos Respublikoje yra akcinės bendrovės ir jie yra ribotosios atsakomybės juridiniai asmenys. Vienas iš pagrindinių akcinės bendrovės, kaip ribotosios atsakomybės juridinio asmens, požymių visuotinai yra pripažįstamas juridinio asmens ir jo dalyvio, t.y. akcininko, *turto atskirumas*. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁹ nustato, kad juridinis asmuo atsako pagal savo prievoles jam nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančiu turtu. Juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytus atvejus. Juridinio asmens ir jo dalyvio turto atskirumas yra pripažįstamas ir Lietuvos įmonių teisės doktrinoje, ir teismų praktikoje.

Turto atskirumo principas yra esminis ekonominės plėtros veiksnys, skatinantis verslą, t.y. sudarantis galimybes subjektams įgyvendinti įvairius verslo projektus prisiimant ribotą riziką, skatinantis investicijas, t.y. sudarantis galimybes investuoti nevaldant ir nekontroliuojant kasdienių įmonės veiksmų, veiklos ir pan. Būtent siekis apriboti verslininko atsakomybę tik įdėtu kapitalu,

⁶ Kiršienė J., Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai // *Jurisprudencija*, t. 31(23), 2002, p. 72.

⁷ *Ibid.*, p. 75

⁸ Kiršienė J. Civilinė akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles // *Jurisprudencija*, t. 55(47), 2004, p. 75

⁹ *Cit.op.* 2, 2.50 str. 1 dalis

mažinant vadinamąją verslo riziką ir sąlygojo tai, kad teisės doktrinoje, o taip pat ir Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje atsirado juridinis asmuo, kaip teisinių santykių subjektas.

Atsižvelgiant į tai, jog verslininkas atriboja savo verslo riziką, akcininko ir akcinės bendrovės tarpusavio teisiniai santykiai yra ypatingi ir, kaip jau minėta, sudėtingi ir gal net problematiški.

Akcininkai įneša savo nuosavybę, kapitalą, atriboja savo asmeninę turtinę atsakomybę nuo juridinio asmens atsakomybės, tačiau išlieka poreikis bendrovę valdyti ir kontroliuoti plėtojant verslą. Anksčiau galiojęs LR Akcinių bendrovių įstatymas numatė, kad visuotinis akcinkų susirinkimas – aukščiausias bendrovės valdymo organas.¹⁰ Dabartinis LR Akcinių bendrovių įstatymas (taip pat ir LR Civilinis kodeksas) to nebenumato. Taigi pradedama kalbėti apie naujas tendencijas Lietuvos bendrovių teisės doktrinoje. Šių tendencijų trumpa apžvalga turi esminės įtakos šio darbo temos plėtotei, t.y. akcinkų neturtinių teisių įgyvendinimo problematikai aptarti.

Pirmoji Lietuvos teisės teoretikų ir praktikų pastebima tendencija - Lietuvos Respublikos bendrovių teisės doktrina jau taip griežtai nebeatskiria akcininko nuo bendrovės turto.¹¹ Kaip teigia teisės teoretikai, atsižvelgiant į ribotos atsakomybės požymio privalumus, jį absoliutinti yra ydinga, kadangi tai sudaro sąlygas piktnaudžiauti šia visuotinai pripažinta ir aksioma virtusia koncepcija.¹² Vis daugiau valstybių sudaromos sąlygos „pakelti“ ribotos juridinio asmens atsakomybės „šydą“ (ang. – *piercing Corporate veil*)¹³, kuriuo įmonės dalyvis apsaugo savo turtinius interesus, kadangi bendrovė, kaip ir akcija yra tik teisinės fikcijos, tai yra tam tikri juridiniai instrumentai, turintys tarnauti faktiniams visuomeniniams santykiams sureguliuoti, o ne vien tik pačiai teisės sistemai.¹⁴ Būtent dėl šių priežasčių turto atskirumo požymio reikšmė ėmė mažėti. Galimybes nukrypti nuo turto atskirumo principo nustato ir dabartinis LR Civilinis kodeksas, kuriame teigiama, kad jeigu juridinis asmuo negali vykdyti prievolės dėl jo dalyvio nesąžiningų veiksmų, įmonės dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolės savo turtu subsidiariai.¹⁵

¹⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1835, Nr. Nr. 64-1914, 22 str.

¹¹ *Cit. op. 6.*

¹² *Augustaitis A.*, Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės // *Juristas*, Nr. 1, 2004.

¹³ Anglijos 1986 m. Nemokumo įstatyme nustatyti du atvejai, kai, esant juridinio asmens nemokumui, jo dalyviui gali tekti atsakyti už juridinio asmens prievolės kreditoriams, tai yra: 1.) kai dalyvis veikia kaip šešėlinis direktorius ir, gresiant realiam nemokumui, nesiima visų priemonių kreditorių interesams apsaugoti; 2.) jei esant juridinio asmens nemokumui nustatoma, kad nemokios įmonės veikla buvo vykdoma siekiant apgauti kreditorius arba kitais apgaulingais veiksmais (žr. *Augustaitis A.*, Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievolės // *Juristas*, Nr. 1, 2004).

¹⁴ *Cit. op. 6.*

¹⁵ *Cit. op. 2*, 2.50 str. 3 d.

Pastebimos ir kitos reikšmingos tendencijos. Kadangi šiuolaikiniam ribotosios atsakomybės juridiniam asmeniui nebūtina atskira valia ar atskiri interesai nuo jo narių, akcininkų valios bei interesų ir yra galimybė akcininko asmeniniam turtui pritaikyti civilinę atsakomybę už juridinio asmens prievoles, turi būti sudaromos ir kitokios galimybės juridinio asmens dalyviui įtakoti bendrovėje vykstančius procesus. Iš to išplaukia tai, kad, keičiantis ribotosios atsakomybės juridinio asmens sampratai, labai pasikeitė ir akcininkų teisių, tarp jų ir neturtinių teisių, apimtis bei galimybės šias teises įgyvendinti. Dr. Julija Kiršienė savo darbe „Akcininko nuosavybės teisės įgyvendinimo problemos“ teigia, jog mažėja akcininkų vaidmuo valdant bendrovę. Sutinkame su šiomis teisės daktarės išvadomis ir pagrįstai darome prielaidą, jog tuo pačiu šių tendencijų įtakoje kinta neturtinių akcininkų teisių įgyvendinimo galimybės.

Siekiant išsamiau išanalizuoti pasirinktą temą, toliau darbe plačiau apibrėšime pačią subjektinės teisės sąvoką bei šių teisių turinį. Taip pat nustatysime, kas įtakoja subjektinių teisių turinį, kas nustato subjektinių teisių įgyvendinimo ribas, kadangi, akcininkų neturtinės teisės yra viena iš civilinių subjektinių teisių rūšių.

2.3. Akcininko neturtinių teisių samprata ir šių teisių turinys

Kaip jau minėta įžangoje, kiekviena subjektinė teisė turi socialinę vertę tiek, kiek ją galima įgyvendinti, t.y. pasinaudoti subjektinės teisės galimybėmis tenkinti šios teisės subjekto materialinius ir dvasinius poreikius.¹⁶ *Subjektinės civilinės teisės ir pareigos*, kaip vidinė teisinio santykio forma, nustato civilinių santykių dalyvių galimo (leistino) bei privalomo elgesio kryptis bei ribas, parodo jų tarpusavio sąryšius bei ribas.¹⁷

Taigi toliau šiame darbe svarbu nustatyti akcininko *subjektinių teisių turinį*, t.y. kokias galimybes Lietuvos Respublikos įstatymų bazė užtikrina akcininkui, šiam įgyvendinant pagrindinę nuosavybės teisę, iš kurios, išplaukia neturtinės akcininko teisės. Tam, kad būtų galima nustatyti akcininko subjektinių teisių turinį, visų pirma, svarbu teoriškai smulkiau apibrėžti subjektinių teisių rūšis ir patį subjektinių teisių turinį.

Teisės teorijoje subjektinės teisės skirstomos į *daiktines* bei *prievolines*. Akcininkų teisės pagal LR Civilinio kodekso normas priskiriamos prievolinėms subjektinėms teisėms. Pagal LR

¹⁶ *Cit. op. 1*, p. 62.

¹⁷ *Ibid*, p. 51

Civilinį kodeksą¹⁸ juridinio asmens dalyvis (akcininkas), kuris neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu.

Prievoliniai teisiniai santykiai kreditoriaus, t.y. šiuo atveju akcininko, interesas bei jo subjektinė teisė (taip pat kaip ir daiktiniuose teisiniuose santykiuose) dažniausiai yra susiję su daiktu. Tačiau skirtumas pasižymi tame, kad prievoliniuose teisiniuose santykiuose kreditoriaus interesui patenkinti neužtenka vien kitų asmenų pasyvios pareigos susilaikyti nuo veiksmų, kliudančių kreditoriui įgyvendinti savo subjektinę teisę, tačiau reikia ir aktyvių įpareigoto asmens veiksmų.¹⁹ Šiuo atveju tai būtų juridinio asmens, jo organų pareigos akcininko teisių atžvilgiu.

Taigi, teisinio santykio turinys reiškiasi tuo, kad teisę turintis asmuo tam tikrus veiksmus turi teisę įvykdyti pats, numatytus savo subjektinėmis teisėmis, o įpareigoti asmenys privalo jam netrukdyti (*absoliutūs teisiniai santykiai*), arba turi teisę reikalauti, kad įpareigotas asmuo atliktų aktyvius veiksmus, o pareigų subjektas privalo juos atlikti (*santykiniai teisiniai santykiai*).²⁰ Taigi akcininkų neturtinės teisės, kaip matysime, yra iš esmės yra santykinės teisės.

Kaip matyti iš aukščiau pateikto teisinio santykio turinio apibrėžimo, civilinės subjektinės teisės turinį gali sudaryti *trijų rūšių galimybės*:

- galimybė turinčiam teisę asmeniui pasirinkti tam tikrą elgesio variantą;
- galimybė reikalauti tam tikro aktyvaus elgesio iš kito asmens ar asmenų;
- imtis teisėsaugos priemonių savo subjektinei teisei įgyvendinti ar ginti.²¹

Visų pirma, valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, turi nustatyti šias subjektinių teisių įgyvendinimo galimybes, sukurdama ir įgyvendindama teisės normas, t.y. tam tikras visuomenės elgesio taisykles. Subjektinių teisių ribas iš esmės nustato LR Civilinis kodeksas²², kuriame teigiama, kad „civiliniai santykiai reglamentuojami vadovaujantis jų subjektų lygiateisiškumo, nuosavybės neliečiamumo, sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių, neleistinumų piktnaudžiauti teise ir visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principais. Civilines teises gali apriboti tik įstatymai ar įstatymų pagrindu - teismas, jeigu toks apribojimas būtinas viešajai tvarkai, geros moralės principams, žmonių sveikatai ir gyvybei, asmenų turtui, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti“. Taip pat civiliniame

¹⁸ *Cit. op. 2*, 2.46 str.

¹⁹ *Cit. op. 1*, p. 57.

²⁰ *Ibid.*, p. 58.

²¹ *Ibid.*, p. 62.

²² *Cit. op. 2*, 1.2 str.

kodekse yra kalbama apie *teisingumo, protingumo ir sąžiningumo* kriterijų taikymą įgyvendinant ir ginant subjektines teises.

Pažymėtina, jog privalu skirti civilinės subjektinės teisės ribas nuo šios teisės įgyvendinimo ribų. Jeigu subjektinės teisės turinys atsako į klausimą, *kokias galimybes* turi teisės subjektas, *kokius veiksmus* jis gali atlikti, tai teisės įgyvendinimas atsako į klausimą, *koku būdu* šios galimybės realizuojamos, *kaip, kokia tvarka ir kokiomis sąlygomis* tie veiksmai gali būti atlikti.²³

Akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybes iš dalies apibrėžia ir kitos teisės normos, kaip antai LR Civilinio kodekso 2.87 straipsnis, numatantis tam tikras pareigas juridinio asmens valdymo ir kitų organų nariams juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu. Šios teisės normos, akivaizdu, buvo priimtos vadovaujantis aukščiau minėtais principais. Vadovaujantis šiuo straipsniu, juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai. Juridinio asmens valdymo organo narys taip pat turi būti lojalus juridiniam asmeniui ir laikytis konfidencialumo, vengti interesų konflikto, o esant tam tikroms sąlygoms, kada interesų konfliktas dėl tam tikrų aplinkybių galėtų kilti, pranešti apie tai kitiems juridinio asmens organams arba juridinio asmens dalyviams.²⁴

Taigi įstatymų leidėjas, nustatydamas acnininkų turtinių, o taipogi ir neturtinių teisių ribas, privalėjo vadovautis būtent šiame darbo skyriuje nurodytais civilinių santykių teisinio reglamentavimo principais. Šiais principais turėtų vadovautis ir Lietuvos Respublikos teismai.

Atsižvelgiant į šiame skyriuje aptartą neturtinių acnininkų teisių turinį, teisių įgyvendinimo galimybes, toliau darbe bus apibūdinamos pagrindinės acnininkų neturtinės teisės, nustatant, kokiomis iš aukščiau nurodytų teisių įgyvendinimo galimybėmis gali pasinaudoti acnininkai įgyvendindami savo neturtines teises. Taip pat aptarsime, kokia apimtimi įstatymų leidėjai bei teismų praktika vadovaujasi šiame skyriuje nurodytais subjektinių teisių įgyvendinimo ribojimo principais bei taisyklėmis. Sekančiame skyriuje trumpai aptarsime acnininko neturtinių teisių prigimtį ir pagrindines acnininkų neturtines teises.

²³ *Cit. op. 1, p. 65*

²⁴ *Cit. op. 2, 2.87 str.*

2.4. Akcininko neturtinių teisių prigimtis ir pagrindinės akcininkų neturtinės teisės

Kiekvienas akcininkas bendrovėje turi tokias teises, kokias jam suteikia nuosavybės teise priklausiančios akcijos. Pagal bendrąją taisyklę, esant toms pačioms aplinkybėms, visi tos pačios klasės akcijų savininkai turi vienodas teises ir pareigas.²⁵

Bendrovės akcija jos savininkui suteikia tokias teises, kurios yra numatytos Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme, bendrovės įstatuose ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Pažymėtina, jog LR Akcinių bendrovių įstatyme imperatyviai įtvirtinta, jog įstatymų nustatytos “akcininkų turtinės ir neturtinės teisės negali būti apribotos, išskyrus įstatymų nustatytais atvejais”.²⁶ Tai reiškia, kad jei LR Akcinių bendrovių įstatymas akcininkams suteikia tam tikras teises, šios teisės, tarp jų ir neturtinės, yra neliečiamos, t.y. jų negalima apriboti bendrovės įstatais, administracijos sprendimu ir pan. Akcininkui įstatymo suteiktas teises gali apriboti arba įstatymas, arba teismo sprendimas. Kitos aplinkybės, darančios įtaką akcininko teisių apribojimui, turi būti pripažintos prieštaraujančiomis įstatymui ir akcininko interesams bei privalo būti kaip galima greičiau pašalintos.²⁷

Taigi, įsigijus bendrovės akcijų, dezintegruojasi akcininko iki tol turėta nuosavybės teisė. Jos pagrindu atsiranda turtinės ir neturtinės akcininko teisės: gauti bendrovės pelno dalį (dividendus), likviduojamos bendrovės turto dalį, dalyvauti bendrovės valdymo organuose ir kita.²⁸ Taigi, galima pagrįstai tvirtinti, jog neturtinės akcininkų teisės visų pirma yra skirtos akcininko turtinių teisių įgyvendinimo užtikrinimui. Tai reiškia, kad akcininko neturtinių teisių įgyvendinimas yra neatsiejamai susijęs su akcininko nuosavybės teisės, vienos iš pagrindinių žmogaus teisių, įgyvendinimu.

Daugelio teisės teoretikų bei praktikų nuomone akcininkas, įgyvendindamas jam įstatymais numatytas neturtines teises, iš dalies įgyvendina bendrovės valdymo funkciją. 2006 m. rugpjūčio 21d. AB „Vilniaus vertybinių popierių birža“ valdybos posėdyje patvirtintame *Vilniaus vertybinių*

²⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr. VIII-1835, Nr. 64-1914, 3 str. 2 d.

²⁶ *Ibid.*, 14 str. 1 d.

²⁷ Dauskurdas V., Akcininko teisė – pareiga bendrovei? Ar ji vykdoma?:

<<http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/3cc57301332f7?vbanga2=a87b88494bd4746266320aae43f6d98c>>, [2007-01-22]

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 1996 m. balandžio 18 d. Nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*.

popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodekse²⁹ nurodoma, kad visuotinai priimtos ir vieningos bendrovės valdymo sąvokos nėra. Bendrovės valdymas turėtų būti suprantamas kaip sistema, per kurią bendrovė yra valdoma ir kontroliuojama. Bendrovės valdymas apima santykius tarp bendrovės valdymo ir priežiūros organų, akcininkų bei kitų interesų turėtojų. Be to, kaip pažymi kodekso rengėjai, šiame kodekse numatyti standartai ypatingą svarbą turi akcinėms bendrovėms dėl tų priežasčių, kad būtent jose yra didžiausias atotrūkis tarp bendrovės savininkų (akcininkų) ir kasdieninio bendrovės valdymo ir tai sudaro pagrindą atsirasti su bendrovės valdymu susijusiems interesų konfliktams.³⁰ Kaip matyti iš sisteminės šio dokumento analizės, kalbant apie bendrovės valdymą ir valdymo sistemos tobulinimą Lietuvos akcinėse bendrovėse, ypatingai didelis dėmesys skiriamas pagrindinių akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo užtikrinimui būtent dėl tos priežasties, kad akcininkai pripažįstami gana aktyviais dalyvaujančiais subjektais (arba iš dalies siūloma tokiems pripažinti) visose bendrovės valdymo sistemose.

Tai, kad akcininkai dalyvauja valdant bendroves, pripažįsta ir *Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija* (sutrumpintai - EBPO), 2004 metais patvirtinusi „*Bendrovių valdymo principus*“ (angl. „*OECD Principles of Corporate Governance*“, toliau tekste - Principai)³¹. Kaip teigiama Principų preambulėje, Bendrovės valdymas apima santykius tarp bendrovės valdytojų, tarybos, jos akcininkų ir kitų interesų turėtojų. Be to, kaip deklaruojama Principuose, geras bendrovės valdymas turėtų apimti tinkamas valdytojų ir tarybos iniciatyvas, siekiant bendrovės nustatytų tikslų, kurie yra skirti bendrovės ir jos akcininkų interesų tenkinimui.³²

Pagrindinės akcininkų neturtinės teisės, kurias numato Lietuvos Respublikos teisė, yra šios:

1. akcininkai turi teisę dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose;
2. akcininkai turi teisę pagal akcijų suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose;
3. akcininkai turi teisę gauti įstatymo numatytą informaciją apie bendrovę;

²⁹ *Pastaba*. Pažymėtina, jog šiame kodekse numatytų sąlygų rekomenduojama laikytis ir į kitus sąrašus įtrauktus vertybinių popierių emitentus bei nelistinguojamų vertybinių popierių emitentus. Siekdami įgyvendinti šio kodekso nuostatas savo veikloje, bendrovės gali įtvirtinti atitinkamas nuostatas savo įstatuose arba patvirtinti bendrovės vidinius valdymo kodeksus, arba pasirinkti kitą priimtina mechanizmą, skirtą kodekso įgyvendinimui užtikrinti.

³⁰ Vilniaus vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas:

<http://www.lt.omxgroup.com/f/teisesaktai/Bendroviu_valdymo_kodeksas.pdf>, [2007-02-07].

³¹ *Pastaba*. Pažymėtina, jog į šiuos Principus buvo atsižvelgta rengiant minėtą 2006 m. rugpjūčio 21 d. AB „Vilniaus vertybinių popierių birža“, Vilniaus vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksą

³² OECD Principles of Corporate Governance. 2004: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>>, [2007-01-22], p. 11

4. akcininkai turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais.³³

Pažymėtina, jog EBPO Principai kaip vieną iš pačių pagrindinių akcininko neturtinių teisių atskirai išskiria ir teisę rinkti bei atšaukti stebėtojų tarybos narius (nors iš dalies tai gali būti priskirta prie akcininko teisės dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime teisės). Pažymėtina, jog LR Akcinių bendrovių įstatymas taip pat šią teisę suteikia akcininkams.³⁴

Lietuvos įstatymai tiesiogiai ir netiesiogiai išskiria ir kitas akcininkų neturtines teises. Kai kurios neturtinės akcininkų teisės išplaukia iš auščiau pateiktų pagrindinių akcininkų neturtinių teisių. Štai pavyzdžiui, Akcinių bendrovių įstatymas numato akcininkams galimybę balsavimo teisę realizuoti ir tiesiogiai nedalyvaujant visuotiniame akcininkų susirinkime. Viena šių galimybių – tai dalyvavimas ir balsavimas per savo atstovą, kuris atstovauja akcininką ir balsuoja įgaliojimo pagrindu. Kita galimybė - teisė sudaryti juridinio asmens dalyvių balsavimo sutartis, vadovaujantis LR Civiliniu kodeksu³⁵. Dar kita bendrovės akcininko teisė, susijusi su dalyvavimo visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir balsavimo juose realizavimu, yra teisė perleisti balsavimo juridinio asmens dalyvių susirinkimuose teisę kitiems asmenims pagal LR Civilinio kodekso 2.89 straipsnį.³⁶

Iš dalies neturtine akcininko teise galima laikyti asociacijų teisę, numatytą LR Civilinio kodekso 2.59 straipsnyje,³⁷ teisę kreiptis į teismą dėl bendrovės veiklos tyrimo³⁸. Yra ir kitų akcininkų neturtinių teisių, tačiau darbe ypatingą dėmesį skirsime aukščiau išvardintoms keturioms pagrindinėms akcininkų neturtinėms teisėms ir jų įgyvendinimo užtikrinimui.

Pažymėtina ir tai, kad akcininkų neturtinių teisių apimtis priklauso ir nuo turimų akcijų rūšies. Lietuvos Respublikos teisės aktai šiuo metu išskiria paprastųjų, privilegijuotųjų ir darbuotojų³⁹ akcijų rūšis. Visos bendrovių akcijos yra vardinės.⁴⁰ Visų paprastųjų akcijų savininkai turi balsavimo teises.⁴¹ Tuo tarpu privilegijuotoji akcija gali būti su neturtine akcininko balso teise ir

³³ *Cit. op. 25*, 16 str.

³⁴ *Ibid.*, 31 str. 2 d.

³⁵ *Cit. op. 2*, 2.88 str.

³⁶ *UAB „SALVO IURE”, bendradarbiaujant su advokatu Ugnium Pėdnyčia*, Akcininkų teisės ir jų įgyvendinimas: <http://www.bs-b.lt/lt/straipsniai/article_detail.php?id=14116>, [2007-02-02].

³⁷ *Cit. op. 5*, p. 2.59

³⁸ *Cit. op. 2*, 2.124 str.

³⁹ *Cit. op. 25*, 43 str.

⁴⁰ *Ibid.*, 40 str. 2 d.

⁴¹ *Ibid.*, 42 str. 2 d.

be jos.⁴² Pažymėtina, jog šiame darbe ypatingas dėmesys skiriamas paprastųjų akcijų savininkų teisių įgyvendinimui, kadangi šie akcininkai pagal bendrąją taisyklę visais atvejais turi balsavimo teisę, kuri pripažįstama svarbiausia akcininko neturtine teise.

Pažymėtina ir tai, kad akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo problematika ypatingai priklauso nuo turimų akcijų skaičiaus bei akcininko prigimties. Bendrovės, kurioje didelis akcininkų skaičius, ir vieno dalyvio bei bendrovės, kuriose vienintelis ar pagrindinis savininkas yra valstybė, arba kurios akcininkas yra kitas juridinis asmuo ir pan., nėra ir negali būti traktuojamas vienodai įstatymuose ir teisinėje praktikoje.⁴³

Taigi toliau darbe išsamiau aptarsime neturtinių teisių įgyvendinimo problematiką Lietuvos teisės sistemoje, atskirai analizuojant atskiras pagrindines akcininkų neturtines teises. Analizė atliekama atsižvelgiant į šioje darbo dalyje pateiktus teorinius akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo aspektus. Analizė atliekama vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktų sisteminė, istorinė analize, vadovaujantis teismų praktika bei taikant EBPO suformuotus Principus bei jų komentarus.

3. Akcininkų teisės valdyti ir kontroliuoti bendrovę reikšmė ir galimybės

Ilgainiui susiformavo nuomonė, kad akcininko teisė gauti dividendus yra pagrindinė jo teisė. Kaip teigia teisės teoretikai, šios tiesos atrodytų, yra aksiomos toje ekonominėje sistemoje, kurioje akcininkai yra fiziniai asmenys, tačiau vis dažniau pagrindiniais akcininkais tampa juridiniai asmenys, ir visos tiesos iš esmės pasikeičia. Juridiniai asmenys siekia turėti kitų įmonių akcijas siekdami turėti įtakos valdant jas arba turėdami tikslą pratęsti gamybos procesus, o ne gauti dividendus. Pavyzdžiui, dujų tiekėjai siekia įgyti dujas Lietuvoje realizuojančios įmonės akcijas, turėdami tikslą tiekti dujas būtent iš savo įmonės. Taigi juridiniai asmenys valdo vieni kitų akcijas, visų pirma siekdami nustatyti ir palaikyti glaudžius tarpusavio santykius.⁴⁴

Verta pripažinti ir tai, kad daugelis akcininkų fizinių asmenų taip pat suvokia galimybės valdyti bendrovę reikšmę. Efektyvus ir tinkamas bendrovės valdymas neša pelną, kurį ilgainiui galima išskirstyti akcininkams dividendų forma. Ne veltui yra nemažai akcininkų, pageidaujančių tiesiogiai dalyvauti bendrovės valdyme, t.y. būti išrinktais bendrovės valdymo organų nariais. Todėl

⁴² *Ibid.*, 40 str.

⁴³ *Kiršienė J.*, Akcininko nuosavybės teisės įgyvendinimo problemos // *Jurisprudencija*, t. 28 (20), 2002, p. 94

⁴⁴ *Ibid.*, p. 93

galime teigti, jog pagrindiniu tikslu turėti bendrovės akcijų vis dažniau ir dažniau tampa siekis valdyti bendrovę bei ją kontroliuoti.

Kaip jau buvo pastebėta darbe, neturtinės akcininkų teisės yra skirtos akcininko turtinių teisių įgyvendinimo užtikrinimui. Neturtinių teisių įgyvendinimo galimybės yra neatsiejamai susijusios su teise bendrovę valdyti ir kontroliuoti joje vykstančius procesus. Todėl toliau darbe išsamiau analizuojamos pagrindinės akcininko neturtinės teisės bei jų įgyvendinimo galimybės. Šių teisių įgyvendinimo problematika padės patvirtinti ar paneigti vieną iš pagrindinių šio darbo hipotezių, kad akcininko vaidmuo bendrovės valdyme ir kontrolėje Lietuvoje mažėja.

3.1. Teisė dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime ir šios teisės įgyvendinimas

Svarbiausia akcininko neturtinė teisė – dalyvauti akcininkų susirinkime su sprendžiamuoju balsu.⁴⁵ Ši teisė akcininkui numatyta LR Akcinių bendrovių įstatyme ir yra padalinta į dvi atskiras akcininko neturtines teises: dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir pagal akcijų suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose.⁴⁶

Taigi, galima teigti, jog teisė dalyvauti akcininkui visuotiniame akcininkų susirinkime iš esmės yra reikšminga tuo atveju, kai, dalyvaudamas susirinkime, akcininkas turi teisę balsuoti tam tikru bendrovėje sprendžiamu reikšmingu klausimu. Tačiau šios dvi teisės gali būti įgyvendinamos ir atskirai. Tam tikrais atvejais, dalyvaujantis susirinkime akcininkas balsavimo teisės dėl tam tikrų priežasčių neturi. Tokius atvejus reglamentuoja įstatymai arba tai įtakoja kitos aplinkybės. Ši teisė, pavyzdžiui, gali būti apribota teismo ar kitų kompetentingų institucijų sprendimu.

Visų pirma pažymėtina, kad, įgyvendinant balsavimo teisę visuotiniame akcininkų susirinkime, reikšmės turi akcijų apmokėjimas⁴⁷, tačiau įstatymas, nenumato jokių išimčių, jog akcininkui, kurio akcijos yra neapmokėtos ar nepilnai apmokėtos gali būti nepranešama apie visuotinį akcininkų susirinkimą ir, kad toks akcininkas neturi teisės dalyvauti susirinkime.⁴⁸ Pažymėtina, jog tais atvejais, kai akcininkas nėra pilnai apmokėjęs pasirašytų akcijų, įstatymas numato tam tikras priemones. Pavyzdžiui, jeigu akcija nevisiškai apmokėta ir jos apmokėjimo terminas nepasibaigęs, akcininko dividendas mažinamas proporcingai neapmokėtos akcijos kainos

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2000 m. vasario 23 d. nutartis c.b. UAB „Panevėžio turgus“ v. UAB „Naujasis turgus“, 3K-3-217/2000, kat. 45.

⁴⁶ *Cit. op.* 25, 16 str. 1 dalis.

⁴⁷ *Ibid.*, 17 str. 1 dalis.

⁴⁸ *Cit. op.* 45.

daliai. Jeigu akcija nevisiškai apmokėta ir apmokėjimo terminas yra pasibaigęs, dividendas apskritai nemokamas.⁴⁹ Taip pat įstatymas numato, jog tuo atveju, jei akcijas pasirašęs asmuo per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą akcijų neapmoka, laikoma, kad akcijas įgijo pati bendrovė ir akcijų pasirašymo sutartis su tuo asmeniu negalioja, o įnašai už pasirašytas akcijas negražinami.⁵⁰

Taigi, nors akcininko akcijos ir nėra pilnai apmokėtos, bendrovės vadovas (arba valdyba)⁵¹, šaukdamas visuotinį akcininkų susirinkimą, vis dėlto privalo apie susirinkimą informuoti už akcijas pilnai nesusimokėjusį akcininką. Dalyvauti akcininkų susirinkime turi teisę ir tas akcininkas, kurio balsavimo teisė yra apribota ir dėl tam tikrų kitų priežasčių. Dalyvavimas akcininkų susirinkime gali būti svarbus akcininkui, nors ir neturinčiam balsavimo teisės, tuo, kad akcininkas turi teisę išreikšti savo nuomonę darbotvarkės klausimais, be to, turi galimybę susipažinti su įmonės vykdoma veikla, priimamais sprendimais.

Kaip matyti iš LR Akcinių bendrovių įstatymo normų sisteminio aiškinimo, akcininkų teisė dalyvauti yra prievolinė teisė. Tai reiškia, kad bendrovės valdymo organai visų pirma yra atsakingi už susirinkimo sušaukimą, visų reikalingų dokumentų parengimą, išskyrus atvejus, kai susirinkimas šaukiamas ne valdymo organo iniciatyva. Tačiau net ir šiuo atveju bendrovės valdymo organas privalo visokeriopai padėti organizuoti visuotinį akcininkų susirinkimą.⁵² Šaukiamam akcininkui turi būti suteikta informacija apie susirinkimo darbotvarkę bei sudaryta galimybė susipažinti su darbotvarke.

Pareiga informuoti apie visuotinį akcininkų susirinkimą įgyvendinama pagal LR Akcinių bendrovių įstatymo reikalavimus. Ši pareiga apima tokius bendrovės valdymo organų privalomus veiksmus kaip: informavimas apie susirinkimą laiku (t.y. įstatymuose ir bendrovės įstatuose nustatyta tvarka) ir tinkamu būdu, supažindinimas su vyksiančio susirinkimo darbotvarke ir jos pakeitimais, galimybės sudarymas akcininkui balsuoti darbotvarkės klausimais nedalyvaujant susirinkime (balsavimas raštu), o taip pat galimybės susipažinti su bendrovės turimais dokumentais, susijusiais su darbotvarke, įskaitant sprendimų projektus bei visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatorių pateiktą paraišką, sudarymas.⁵³

Pranešimas apie visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą turi būti viešai paskelbtas įstatuose nurodytame dienraštyje arba įteiktas kiekvienam akcininkui pasirašytinai ar išsiųstas

⁴⁹ *Cit. op.* 25, 60 str. 1 d.

⁵⁰ *Ibid.*, 45 str. 12 dalis.

⁵¹ *Ibid.*, 23 str. 2 d.

⁵² *Cit. op.* 5, p. 184

⁵³ *Cit. op.* 25, 21 str., 23 str., 24 str., 25 str., 26 str.

registruotu laišku ne vėliau kaip likus 30 dienų iki visuotinio akcininkų susirinkimo dienos.⁵⁴ Pažymėtina, kad pranešimo apie susirinkimą terminas Lietuvoje yra vienas iš ilgiausių, kuriuos numato Europos Sąjungos valstybės.⁵⁵

Kartu su pranešimu akcininkams turi būti pateikta ir numatoma susirinkimo darbotvarkė, kad akcininkai turėtų galimybę tinkamai pasiruošti balsuoti susirinkime, galėtų išanalizuoti svarstytinus klausimus bei atsakingai pasiruošti įgyvendinti balsavimo teisę. EBPO Principai bei VVPBL Bendrovių valdymo kodeksas rekomenduoja, kad turėtų būti ne tik užtikrinama teisė susipažinti su darbotvarke, tačiau visiems akcininkams dar iki susirinkimo turėtų būti sudaryta galimybė užduoti bendrovės priežiūros ir valdymo organams klausimus, susijusius su darbotvarke ir gauti atsakymus į juos.⁵⁶

LR Akcinių bendrovių įstatymas įtvirtina minimalų pranešimo akcininkams apie rengiamą visuotinį akcininkų susirinkimą standartą. Kadangi įstatymas numato, kad įstatuose gali būti ir kitų nuostatų, neprieštaraujančių įstatymams, o visuotinio akcininkų susirinkimo šaukimo tvarkos įstatuose nurodyti nebūtina tuo atveju, jeigu tvarka nesiskiria nuo nustatytosios Įstatyme, darytina prielaida, jog įstatuose galima numatyti ir griežtesnę pranešimo apie akcininkų susirinkimą tvarką. Tokios tvarkos privalu laikytis, kadangi įstatų sudarymui taikytini bendrieji civilinių teisių santykių teisinio reguliavimo principai, tarp jų ir sutarties laisvės principas. Kvalifikuotos, dar labiau akcininkų teises saugančios ir užtikrinančios pranešimo apie susirinkimą tvarkos nustatymas tampa imperatyvu bendrovei.⁵⁷ Taigi įstatymai nustato taisykles, minimaliai saugančias akcininkų neturtinės teisės dalyvauti akcininkų susirinkimuose įgyvendinimą, kurias galima sugriežtinti įstatų pagalba.

Nors įstatymas pateikia net trejetą pranešimo apie susirinkimą galimybių, kurias derinant tarpusavyje, galima sugriežtinti pranešimo akcininkams tvarką, informavimo tvarka pagal Lietuvos Respublikos aktus vis dėlto gali sukelti ir sukelti tam tikras problemas. Paskelbti spaudoje dažniausiai renkasi tų bendrovių valdymo organai, kuriose yra didelis akcininkų skaičius. Ne kiekvienas akcininkas seka įstatuose nurodytų dienraščių skiltis kiekvieną dieną, todėl mažai tikėtina, jog visi bendrovės akcininkai susipažins su viešu skelbimu apie susirinkimą. Siūlytina

⁵⁴ *Ibid.*, 26 str. 3 d.

⁵⁵ Comparative Study Of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union And Its Member States. Final Report & Annexes I-III. 2002: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf>, [2007-02-12].

⁵⁶ *Cit. op.* 30, p 17.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vilnamista“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-878/2002, kat. 21.2.2.1; 21.6.

įstatymiškai įtvirtinti, kad akcininkas, kuris yra pateikęs bendrovei adresą, kuriuo pageidauja gauti informaciją iš bendrovės, turėtų būti privalomai ir papildomai šalia viešo paskelbimo informuojamas registruotu laišku, o akcininkas, kuris pasikeitęs adresui ir nepranešęs apie tai bendrovei, neturėtų teisės gintis, kad jam nebuvo tinkamai pranešta.

Vis dėlto įstatymiškai sugriežtinus pranešimo apie susirinkimą tvarką, išlieka kita problema. Informavimas apie visuotinį akcininkų susirinkimą vien dienraštyje ir registruotu laišku, gali sukelti problemas akcininkams, gyvenantiems už Lietuvos Respublikos ribų. Šioms problemoms išspęsti verta būtų pasinaudoti EBPO Principuose ir VVPBL Bendrovių valdymo kodekse numatytais rekomendacijomis. Visuotiniam akcininkų susirinkimui parengtus dokumentus, įskaitant ir susirinkimo sprendimo projektus, siūloma iš anksto paskelbti viešai prieinamame bendrovės interneto tinklalapyje. Siekiant užtikrinti užsieniečių akcininkų teisę susipažinti su informacija, esant galimybei, šie skelbimai turėtų būti pateikiami ir anglų ir (ar) kitomis užsienio kalbomis. Žinoma, galima numatyti išimtis, jog konfidenciali informacija tokiu būdu viešai nėra skelbiama.⁵⁸

EBPO Principai tam tikrus darbotvarkės klausimus, kurie išsamiai turi būti pateikti akcininkams prieš susirinkimą, išskiria atskirai. EBPO pabrėžia, jog turi būti palengvinta akcininkams tvarka dalyvauti susirinkimuose, kai sprendžiami tokie esminiai bendrovės valdymo klausimai, kuriais yra nominuojami ir renkami stebėtojų tarybos, valdybos nariai. Šiuo atveju akcininkams turėtų būti nurodoma politika, kuria remiantis bus nustatoma išrinktų narių apmokėjimo už pareigas tvarka. Šiai tvarkai akcininkai turėtų duoti sutikimą. Taip pat akcininkams turėtų būti suteikiama informacija ir tais atvejais, kai priimami kapitalo struktūros ar kitokie sprendimai galintys turėti įtakos akcininkų nuosavybės teisės proporcijoms.⁵⁹ Taip pat akcininkai turėtų būti išsamiai informuojami tuomet, kai keičiami bendrovės įstatai, kiti tokio pobūdžio bendrovės dokumentai, išleidžiamos papildomos bendrovės akcijos ir tuo atveju, kai bendrovėje vykdomos tokio pobūdžio transakcijos, kai parduodamas visas bendrovės turtas ar esminė jo dalis, kas dažniausiai reiškia įmonės pardavimą.⁶⁰ LR Akcinių bendrovių įstatymas šias EBPO rekomendacijas įtvirtina iš dalies. Akcininkai dalyvauja renkant stebėtojų tarybos narius, valdybos narius (jei nėra sudaroma stebėtojų taryba), vadovą (jei nesudaroma nei stebėtojų taryba, nei valdyba), iš esmės nustato jų atlyginimo už darbą tvarką, sprendžia klausimus dėl įstatų keitimo, naujų bendrovės akcijų išleidimo. Deja, įstatymai nenumato, jog akcininkai informuojami dėl strateginių transakcijų

⁵⁸ *Cit. op. 30*, p 17

⁵⁹ *Cit. op. 32*, p. 18 -19.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 33.

bendrovėje. Tokia galimybė jiems būtų suteikta, tik tuo atveju, jei toks reikalavimas būtų inkorporuotas į bendrovės įstatus.

Aukščiausiasis teismas yra pasisakęs, jog informavimo apie susirinkimą tvarkos pažeidimas yra laikytinas įstatymo imperatyvų pažeidimu, sąlygojantis akcininko teisių pažeidimą, kurio pagrindu visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimai turėtų būti pripažinti negaliojančiais. Tokią tvarką numatė ir seniau galiojęs LR Akcinių bendrovių įstatymas⁶¹. Dabartiniame įstatyme tokios nuostatos nėra, tačiau tokią tvarką iš dalies numato teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, sprenddamas akcininkų reikalavimus dėl visuotinio akcininkų susirinkimo negaliojimo, ir dabar atsižvelgia į tai, ar buvo laikytasi akcininkų sušaukimo tvarkos.⁶² Tačiau, kaip matysime iš tolesnės analizės darbe, šios neturtinės teisės įgyvendinimo pažeidimas sukelia teises pasekmes, t.y. akcininkų susirinkimo nutarimas pripažįstamas negaliojančiu tuo atveju, kai pažeista akcininko, turinčio tam tikrą skaičių akcijų, suteikiančių balsavimo teisę, neturtinė teisė dalyvauti susirinkime, kai akcininkas įrodo, jog jo dalyvavimas būtų turėjęs įtakos visuotinio akcininkų susirinkimo priimtiems nutarimams ir pan. Taigi, darytina išvada, jog šios teisės įgyvendinimas iš esmės yra susijęs su akcininko neturtine balsavimo visuotiniuose akcininkų susirinkimuose teise, o dalyvavimo susirinkime teisės tinkamas užtikrinimas yra pirmas žingsnis garantuojant tinkamą akcininkų balsavimo teisės įgyvendinimą.

Apibendrinant skyrių taip pat galima daryti išvadas, jog neturtinės dalyvavimo akcininkų susirinkime teisės įgyvendinimą Lietuvos Respublikos įstatymai garantuoja ir gana išsamiai nustato minimalius šios teisės įgyvendinimo standartus. Teismai, sprenddami visuotinių akcininkų susirinkimų nutarimų galiojimo klausimus, visų pirma tikrina ir vertina, ar šios teisės įgyvendinimas akcininkui buvo užtikrintas ir ar buvo vadovaujama imperatyviomis teisės taisyklėmis bei bendrovių įstatais. Teisminė gynyba administracine tvarka, sankcijų griežtumas už teisės pažeidimus dar labiau užtikrina šios teisės įgyvendinimo galimybes.

Vis dėlto įstatyminiai šios teisės įgyvendinimo standartai ne visiškai atitinka tai, ką valstybių įstatymų leidėjams rekomenduoja įtvirtinti EBPO organizacija, generuojanti, analizuojanti šios organizacijos šalių narių bendrovių teisės aspektus ir numatanti, jos manymu, geriausiai laiko dvasią atitinkančius bendrovių valdymo principus. Nors Lietuvos Respublikos įstatymai visgi palieka plačias galimybes sugriežtinti standartus, užtikrinančius akcininkų dalyvavimą visuotiniuose

⁶¹ *Cit. op. 10*, 31 str. 1 d. 3 p.

⁶² Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2006 m. vasario 13 d. nutartis c.b. *D.Š. v. UAB "Kaminera"*, Nr. 3K-3-114/2004, kat. 27.3.2.1 (S).

akcininkų susirinkimuose, tačiau tikėtina, jog griežtesnis šios teisės įgyvendinimo įstatyminis reglamentavimas ir EBPO organizacijos rekomendacijų pritaikymas, įtvirtintų ir tobulesnį šios teisės įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje registruotų bendrovių akcininkų atžvilgiu.

3.2. Teisė balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime ir šios teisės įgyvendinimas

Kaip jau minėta darbe, svarbiausia akcininko neturtinė teisė – dalyvauti akcininkų susirinkime su sprendžiamuoju balsu. Jei visos bendrovės akcijos, suteikiančios balsavimo teisę, yra vienodos nominalios vertės, kiekviena akcija visuotiniame akcininkų susirinkime suteikia akcininkui po vieną balsą. Jeigu akcijos, suteikiančios balsavimo teisę, yra skirtingos nominalios vertės, tai viena mažiausios nominalios vertės akcija jos savininkui suteikia vieną balsą, o kitų akcijų suteikiamų balsų skaičius yra lygus jų nominaliai vertei, padalytai iš mažiausios nominalios akcijos vertės.⁶³ Tai yra bendroji įstatymais numatyta akcininkams balsavimo teisę suteikianti taisyklė.

Pažymėtina, kad balsavimo teisę visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, vykstančiuose iki pirmosios akcijų emisijos apmokėjimo termino, nurodyto steigimo sutartyje, pabaigos, suteikia pasirašytos akcijos, už kurias įmokėti pradiniai įnašai, o balsavimo teisę kituose visuotiniuose akcininkų susirinkimuose - tik visiškai apmokėtos akcijos.⁶⁴ Balsavimo teisę ne visada suteikia privilegijuotos akcijos.

Kaip pažymi dauguma teisės teoretikų bei praktikų, balsavimo teisės įgyvendinimo užtikrinimas – tai sąlygų realizuoti akcininkų teisę dalyvauti valdant bendrovę sudarymas. Akcininkų susirinkimo kompetencijai priskiriami svarbiausi, kartais vadinami strateginiais, su bendrovės valdymu susiję klausimai, ir ši kompetencija negali būti perduota jokiam kitam organui.⁶⁵ Pagal „akcininkų demokratijos“ teoriją balsuodami susirinkimuose akcininkai įgyvendina savo nuosavybės teisę ir tuo pačiu dalyvauja valdant bendrovę. Šios teorijos šalininkai vadovą, valdybą, kaip valdymo organus ignoruoja, o realią galimybę priimti svarbiausius bendrovei sprendimus, jų teigimu, turi tik akcininkai, kadangi jie renka kitus valdymo organus ir jų narius.⁶⁶

Žiūrint iš praktinės pusės, bendrovė negali būti valdoma, vadinkime, akcininkų referendumo būdu. Tokį referendumą dažniausiai sudaro individai ir institucijos, kurių interesai, siekiami tikslai,

⁶³ *Cit. op.* 25, 17 str. 2 dalis.

⁶⁴ *Ibid.*, 17 str. 1 dalis.

⁶⁵ *Cit. op.* 36.

⁶⁶ *Cit. op.* 6, p. 71-72

investavimo poreikiai ir galimybės labai skiriasi. Be to, bendrovėje sprendimai turi būti priimami sparčiai, kad spėti prisitaikyti prie dinamiškai bei greitai besikeičiančios verslo aplinkos. Atsižvelgiant į tokias realijas bei bendrovės reikalų valdymo sudėtingumą, negalima tikėtis, kad akcininkai prisiims visą atsakomybę už bendrovės reikalų valdymą, todėl atsakomybė už bendrovės strategijos įgyvendinimą ir vadinamąjį operatyvini bendrovės valdymą tipiška yra perduodama bendrovės tarybai bei bendrovės valdymo organams, kurie yra tarybos renkami, motyvuojami ir, reikalui esant, pakeičiami. Atsižvelgiant į tai, dauguma EBPO šalių narių akcininkams palieka teises rinkti stebėtojų tarybą (valdybą), ar numatomos kitos priemonės, leidžiančios įtakoti tarybos (valdybos) sudėtį, keisti įmonės svarbiausius dokumentus, tokius kaip įstatai, duoti sutikimą stambioms bendrovėje vykdomoms transakcijoms. Šios teisės daugumoje EBPO valstybių narių įstatymuose yra laikomos pačiomis svarbiausiomis akcininko teisėmis. Papildomos teisės, tokios kaip auditorių rinkimas ar pritarimas jo sudėčiai, tiesioginis tarybos narių nominavimas, galimybė įkeisti akcijas, pritarimas skirstant bendrovės pelną, ir t.t. taip pat randama kai kuriose EBPO jurisdikcijose.⁶⁷

Pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus visuotinis akcininkų susirinkimas turi išimtinę teisę priimti tokius svarbiausius bendrovės veiklai sprendimus kaip: keisti bendrovės įstatus, nustatyti bendrovės išleidžiamų akcijų klasę, skaičių, nominalią vertę ir minimalią emisijos kainą, konvertuoti bendrovės vienos klasės akcijas į kitos ir tvirtinti akcijų konvertavimo tvarką, keisti uždarosios akcinės bendrovės akcijų sertifikatus į akcijas, sprendimus dėl pelno (nuostolių) paskirstymo, dėl rezervų sudarymo, naudojimo, sumažinimo ir naikinimo, sprendimus išleisti konvertuojamąsias obligacijas, sumažinti ar padidinti įstatinį kapitalą, sprendimus dėl bendrovės reorganizavimo ar atskyrimo ir sąlygų patvirtinimo, dėl bendrovės pertvarkymo, restruktūrizavimo, likvidavimo ir likvidavimo atšaukimo.⁶⁸ Šie akcininkų sprendimai priimami kvalifikuota 2/3 visų dalyvaujančių susirinkime ir turinčių balsavimo teisę sprendžiamu klausimu akcininkų balsų dauguma. Taigi įstatymas numato minimalius standartus saugančius akcininkų neturtinę balsavimo teisę ir tuo pačiu suteikia galimybę bendrovės įstatuose numatyti griežtesnius reikalavimus sprendimų priėmimui.

Visuotinio akcininkų susirinkimo organizavimas ir koordinavimas. LR Akcinių bendrovių įstatymas numato visuotinio akcininkų susirinkimo inspektoriaus institutą, kurį būsimam susirinkimui renka pats visuotinis akcininkų susirinkimas, jeigu tai yra numatyta tos bendrovės

⁶⁷ *Cit. op. 32, p. 32*

⁶⁸ *Cit. op. 25, 28 str.*

įstatuose.⁶⁹ Įstatymas konkrečiai nenumato, kada inspektorius turi būti išrenkamas, nėra aišku, kiek laiko toks inspektorius eina jam pavestas pareigas. Be to, pažymėtina, jog inspektoriaus atliekamos funkcijos pagal įstatymą yra gana ribotos. Jis yra atsakingas už akcininkų registravimą, kvorumo nustatymą, balsų skaičiavimą ir balsavimo rezultatų nustatymą visuotiniame akcininkų susirinkime. Tuo buvo siekiama, kad balsavimą susirinkime kontroliuotų akcininkų išrinktas asmuo, o ne administracija,⁷⁰ nors iš įstatyminės formuluotės nėra aišku, ar inspektorius renkamas iš akcininkų tarpo, ar tai gali būti kitas asmuo. Taip pat nėra aišku, kam šis organas yra atskaitingas ir kokią atsakomybę jam būtų galima taikyti pareigų nevykdymo, ar netinkamo vykdymo atveju.

Įstatymai specialios komitetų steigimo tvarkos nenumato, tačiau nedraudžia steigti kitus vykdančiuosius organus bendrovėje. Taigi įstatymas iš esmės sudaro galimybes įkurti tam tikrą organą, koordinuojantį ir organizuojantį visuotinių akcininkų susirinkimų sušaukimą. Taip pat būtų galima pagalvoti ir apie visuotinio akcininkų susirinkimo inspektoriaus funkcijų praplėtimą, jo kompetencijai priskiriant tam tikras papildomas pareigas, pavyzdžiui, įgyvendinant tinkamo informavimo apie susirinkimą tvarką, žinoma, nustatant ir jo atskaitomybę bei atsakomybę. Iš esmės inspektorius galėtų veikti kaip tam tikras tarpininkas tarp akcininkų ir kitų bendrovės organų, padedantis organizuoti ir prižiūrėti visuotinių akcininkų susirinkimus ir užtikrinantis akcininkų interesų apsaugą.

EBPO Principai taip pat rekomenduoja numatyti galimybę iki visuotinio akcininkų susirinkimo bendrovės akcininkams sudaryti sąlygas bendrauti, komunikuoti tarpusavyje, o taip pat, kaip minėta praeitame šio darbo skyriuje, sudaryti sąlygas akcininkams užduoti klausimus tarybai (ar valdybai) susijusius su kasmetiniu išoriniu auditu, pateikti naujus klausimus visuotiniam akcininkų susirinkimui svarstyti bei pateikti klausimų sprendimų variantus, aišku numatant ir tam tikrus tokių teisių ribojimus.

Paprastai apie trečdalis visų Europos Sąjungoje į oficialius sąrašus įtrauktų bendrovių akcinio kapitalo priklauso ne recenzentams. Viena iš pagrindinių kliūčių, su kuriomis susiduria akcininkai ne recenzentai, yra nepakankama informacija arba pavėluotos galimybės su ja susipažinti ir balsavimą per atstumą pernelyg apsunkinantys reikalavimai. Atlikusi išsamų poveikio įvertinimą, Komisija siūlo tokius minimalius standartus, kurie pašalintų pagrindines kliūtis, trukdančias balsuoti iš kitų valstybių, ir sustiprintų tam tikras kitas akcininkų teises. Visų pirma, apie rengiamą visuotinį

⁶⁹ *Ibid.*, 22 str.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas (projektas), Aiškinamasis raštas, Nr. P-2300, 2000.

akcininkų susirinkimą turėtų būti pranešama ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį. Su visa svarbia informacija turėtų būti įmanoma susipažinti vėliausiai tą dieną, taip pat informacija turėtų būti skelbiama emitento interneto tinklalapyje. Pranešime apie rengiamą susirinkimą turėtų būti pateikta visa būtina informacija. Antra, teise užduoti klausimus turėtų galėti pasinaudoti ir akcininkai ne rezidentai, o aukščiausia turimų akcijų riba, kurią pasiekus galima teikti nutarimus, neturėtų viršyti 5 procentų, kad šia teise galėtų pasinaudoti kuo daugiau akcininkų ir kartu būtų išsaugota tinkama visuotinių susirinkimų tvarka. Trečia, akcininkai turėtų turėti keletą galimybių balsuoti per atstumą. Ir ketvirta, visi akcininkai turėtų turėti galimybę susipažinti su balsavimo rezultatais, kurie turėtų būti skelbiami emitento interneto tinklalapyje.⁷¹

Taigi, siekiant padidinti akcininkų galimybes dalyvauti akcininkų susirinkimuose, EBPO Principų ir VVPBL Bendrovių valdymo kodekso kūrėjai bendrovėms rekomenduoja balsavimo procese plačiau taikyti modernias technologijas ir tokiu būdu sudaryti akcininkams galimybę balsuoti akcininkų susirinkimuose naudojantis telekomunikacijų galiniais įrenginiais. Tokiais atvejais turi būti užtikrintas telekomunikacijų įrenginių saugumas, teksto apsauga, galimybė identifikuoti balsuojančio asmens parašą. Be to, bendrovės galėtų sudaryti sąlygas akcininkams, ypač užsieniečiams, akcininkų susirinkimus stebėti pasinaudojant modernių technologijų priemonėmis.⁷²

Iš esmės dabar galiojantis Akcinių bendrovių įstatymas nors ir numato kai kurias iš šių galimybių, kalba apie informacijos ir dokumentų pateikimą akcininkams prieš 30 dienų, darbotvarkės klausimų siūlymą, tačiau įstatyme nėra kalbama apie tokias plačias galimybes kaip klausimų darbotvarkės klausimais uždavimas. Pažymėtina ir tai, kad papildomus darbotvarkės klausimus gali siūlyti ne 5, o 10 procentų bendrovės balsavimo teisę suteikiančias akcijas turintys ar valdantys akcininkai.

Iš esmės Akcinių bendrovių įstatymas numato deleguotą pareigą bendrovės vadovui organizuoti visuotinį akcininkų susirinkimą, tačiau, savaime suprantama, kad bendrovės vadovas, vykdamas kasdieninius darbus bendrovėje, gali tinkamai ir nepasirūpinti bendrovės akcininkų interesais vien dėl savo darbo pobūdžio. Taip pat pasigendama ir teisės normų, užtikrinančių akcininkų tarpusavio bendravimą. Todėl tarpininko numatymas – atskiro organo įkūrimas ar

⁷¹ Įmonių valdymas: Komisijos pasiūlymai leis akcininkams paprasčiau naudotis savo teisėmis ES, IP/06/10, Briuselis, 2006-01-10: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/10&format=PDF&aged=1&language=LT&guiLanguage=fr>>, [2007-04-02].

⁷² *Cit. op. 30*, p. 18.

inspektorius funkcijų praplėtimas – galėtų būti puiki išeitis. Situaciją pagerintų ir informacijos pateikimas bendrovės tinklalapyje bei įstatymiškai sureguliuavus modernių technologijų pritaikymo galimybes praktikoje. Tokių galimybių dabartiniai Lietuvos teisės aktai kol kas neįtvirtina. Be to, pažymėtina ir tai, kad teisę susipažinti su balsavimo rezultatais iš esmės turi tik akcininkai, dalyvavę visuotiniame akcininkų susirinkime⁷³. Taigi Lietuvoje registruotų bendrovių visuotinio akcininkų susirinkimo organizavimo bei koordinavimo tvarka yra ganėtinai smarkiai atitolusi nuo Europos Komisijos, EBPO organizacijos rekomendacijų bei siūlymų, o tai sąlygoja akcininkų neturtinės balsavimo teisės įgyvendinimo ribotumus. Teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principai reikalauja, kad nustatant susirinkimo organizavimo ir koordinavimo tvarką, būtų atsižvelgta į bendrovės akcininkų skaičių, jų galimybę operatyviai gauti informaciją, galimas bendrovės išlaidas, būtinas pranešant akcininkams apie šaukiamą susirinkimą vienu ar kitu būdu bei kitas reikšmingas aplinkybes.⁷⁴

Balsavimas visuotiniame akcininkų susirinkime per atstovus. Europos Komisija siūlo balsavimui pagal įgaliojimą netaikyti per daug administracinių ar nepagrįstų reikalavimų.⁷⁵ EBPO Principai numato balsavimą *in person* ar *in absentia* ir laiko šiuos abu balsavimo būdus lygiaverčiais.

LR Akcinių bendrovių įstatymas numato galimybę balsavimo teisę realizuoti ir tiesiogiai nedalyvaujant visuotiniame akcininkų susirinkime. Viena šių galimybių, yra dalyvavimas ir balsavimas per savo atstovą, kuris atstovauja akcininką ir balsuoja *įgaliojimo pagrindu*. Kitos galimybės, kurios buvo visuotinai įteisintos LR Civiliniame kodekse – tai balsavimo sutartys ir balsavimo teisės perleidimo sutartys.

Akcininkai, kaip ir kitų juridinių asmenų dalyviai, turi teisę sudaryti juridinio asmens dalyvių *balsavimo sutartis*⁷⁶, t.y. sudaryti sutartį dėl bendro balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime. Tokios sutartys negalioja, jeigu įsipareigojama balsuoti pagal valdymo organo nurodymus, balsuoti už visus juridinio asmens valdymo organų pateiktus pasiūlymus, taip pat balsuoti pagal nurodymus ar balsuojant susilaikyti už tam tikrą atlyginimą. Sutartis gali būti sudaroma tiek dėl konkretaus

⁷³ *Cit. op.* 25, 29 str. 4 d.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2000 m. kovo 29 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir kt.*, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45.

⁷⁵ *Cit. op.* 71.

⁷⁶ *Cit. op.* 2, 2.88 str.

akcininkų susirinkimo, tiek dėl tam tikro laikotarpio dalyvių susirinkimų. Sutarties šalimis gali būti tiek keli, tiek visi bendrovės akcininkai.⁷⁷

Kita juridinio asmens dalyvio (t.y. ir bendrovės akcininko) teisė, susijusi su dalyvavimo visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir balsavimo juose realizavimu, yra *teisė perleisti balsavimo juridinio asmens dalyvių susirinkimuose teisę kitiems asmenims* ir nustatyti balsavimo teisės įgyvendinimo tvarką ir būdus.⁷⁸ Balsavimo teisės perleidimo sutartimi gali būti perleidžiamos ir kitos juridinio asmens dalyvio turimos neturtinės teisės. Tačiau bet koku atveju tokios sutartys negali būti sudarytos ilgesniam nei 10 metų laikotarpiui. Balsavimo teisė gali būti perleista bet kuriam asmeniui, nebūtinai juridinio asmens dalyviui. Tokia sutartis įsigalioja nuo to momento, kai apie ją yra informuojamas juridinis asmuo, pateikiant pačią sutartį ir privalomą informaciją, t.y. duomenis apie perleidžiamų balsų skaičių, perleidimo terminą, balsavimo teisės turėjimo pagrindą, juridinio asmens dalyvį, perleidžiantį balsavimo teisę.⁷⁹

Kai kurie autoriai išvelgia tam tikras problemas, kurios kyla iš aptartų pastarųjų balsavimo susirinkimuose būdų. Balsavimo sutarčių institutas plečiasi kartu su didėjančiu akcininkų skaičiumi. Kaip akcininkų atstovai vis dažniau pagal tokias sutartis ima reikštis bankai ir kitos kreditinės įstaigos. Pagal balsavimo sutartį stambieji akcininkai, kurie viešpatauja valdymo organuose, arba bankai dar labiau įtvirtina savo pozicijas. Bankai, juridiškai atstovaujantys smulkiems akcininkams, tik formaliai veikiantys šių akcininkų naudai, dažnai primeta savo valią daugeliui bendrovių.⁸⁰ Tačiau vis dėlto LR teisės aktai nors ir turi tam tikras spragas dėl balsavimo per atstumą, sukuria plačias galimybes akcininkams dalyvauti ir balsuoti akcininkų susirinkimuose per atstovus. Vis dėlto, siūlytina įstatymiškai įtvirtinti tam tikrus ribojimus, taikytinus pasirenkant atstovavimo institutą taip, kad akcininkų atstovai, pasinaudodami šiuo institutu jo paskirties neiškraipytų, t.y. kad atstovai veiktų išskirtinai atstovaujamojo (akcininko), o ne savo, dažniausiai kaip bendrovės kreditoriaus, interesais, t.y. įstatymiškai turėtų būti numatyti ribojimas pasirenkant atstovą tiesiogiai suinteresuotą balsavimo rezultatais.

Pažymėtina, jog LR Akcinių bendrovių įstatymo 16 str. 3 dalis nustato, jog teisė balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose gali būti uždrausta ar apribota šio ir kitų įstatymų nustatytais atvejais, taip pat kai ginčijama nuosavybės teisė į akciją. Įstatyminiu balsavimo teisės ribojimo

⁷⁷ *Cit. op. 36.*

⁷⁸ *Cit. op. 2, 2.89 str.*

⁷⁹ *Cit. op. 36.*

⁸⁰ *Cit. op. 43, p. 91*

pagrindu galėtų būti įstatymo 17 str. 4 dalis, įtvirtinanti, kad akcininkas, išskyrus atvejį, kai jis yra įsigijęs visas bendrovės akcijas, neturi teisės balsuoti priimant sprendimą dėl pirmumo teisės įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar dėl konvertuojamųjų obligacijų atšaukimo, jei visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkėje numatyta, kad teisė įsigyti šių vertybinių popierių suteikiama jam, jo artimajam giminaičiui, akcininko sutuoktiniui ar sugyventiniui, kai įstatymų nustatyta tvarka yra įregistruota partnerystė, ir sutuoktinio artimajam giminaičiui, kai akcininkas - fizinis asmuo, taip pat akcininką patronuojančiai bendrovei ar akcininko dukterinei bendrovei, kai akcininkas - juridinis asmuo. Toks įstatyminis ribojimas atsirado teismų praktikos įtakoje dar 2002 metais sprendžiant tuo metu galiojančio LR Akcinių bendrovių įstatymo spragas. Teisė balsuoti priimant tokius sprendimus teismo nuomone turi būti ribojama dėl to, kad šiais atvejais akcininkas (akcininkai) yra tiesiogiai suinteresuoti balsavimo rezultatais ir savaime suprantama balsuodamas veiks išimtinai tik savo interesais.⁸¹

Teisė rinkti bendrovės kontrolės ir valdymo narius. EBPO Principai numato, jog akcininkų teisės rinkti stebėtojų tarybos ir valdybos narius įgyvendinimas turi būti lengvas. Stebėtojų tarybos (ar valdybos) rinkimas pagal EBPO Principus yra pagrindinė akcininkų teisė. Tam, kad šis procesas būtų efektyvus, akcininkams turi būti sudarytos galimybės dalyvauti nominuojant šių organų narius ir balsuojant už atskirą nominantą ar sudarytą jų sąrašą. Taip pat Principai siūlo akcininkams suteikti visą informaciją apie kompensavimo politiką, taikytiną tarybos ar valdybos nariams atlyginti už atliekamą darbą. Ypatingai svarbu informuoti akcininkus, kaip bus taikoma kompensavimo sistema pagal bendrovės pasiekimus, t.y. akcininkai turi turėti realias galimybes įvertinti tarybos ar (ir) valdybos narių sugebėjimus ir kvalifikaciją.

Principai taip pat akcentuoja akcininkų galimybę gauti išsamią informaciją, susijusią su balsavimu už tarybos ar (ir) valdybos narius. Užsienyje esantiems akcininkams šios galimybės užtikrinimas yra ypatingai komplikuotas, tačiau turi būti užtikrintas tinkamai. Šioms problemoms išspręsti daugelis EBPO valstybių įkūrė nominavimo komitetus, kurie yra skirti užtikrinti tinkamą nustatytų rinkimo procedūrų laikymąsi ir palengvinti bei koordinuoti subalansuotos bei kvalifikuotos tarybos (valdybos) narių paieškas. Taip pat šie komitetai užtikrina ir galimybes tinkamai vertinti tarybos (valdybos) narių darbą. Tokių komitetų steigimas yra laikomas gera praktika valstybėse.⁸²

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. gegužės 23 d. nutartis c.b. *UAB „Baltic fund securities“ v. AB „Geonafta“*, Nr. 3K-7-471/2002, kat. 21.2.2.1.

⁸² *Cit. op. 32, p. 34.*

LR Akcinių bendrovių įstatymas numato, jog paprasta balsų dauguma akcininkai renka bendrovės stebėtojų tarybos narius, valdybos narius (jei nesudaroma stebėtojų taryba), vadovą (jei nesudaroma nei stebėtojų taryba, nei valdyba)⁸³, t.y. akcininkai sprendžia dėl bendrovės kontrolės ir valdymo organų sudarymo, kurie vėliau įmonę kontroliuos, valdys ir priims įmonės veiklai svarbius sprendimus. Taigi, rinkimo tvarka, iš vienos pusės žiūrint, yra paprasta, nėra reikalaujama sprendimą priimti balsų dauguma.

Renkant stebėtojų tarybos narius, kiekvienas akcininkas turi tokį balsų skaičių, kuris lygus balsų skaičiaus, kurį suteikia jam priklausančios akcijos, ir renkamų stebėtojų tarybos narių skaičiaus sandaugai. Šiuos balsus akcininkas skirsto savo nuožiūra – už vieną ar kelis kandidatus. Išrenkami daugiau balsų surinkę kandidatai. Jei kandidatų, surinkusių po lygiai balsų, yra daugiau nei laisvų vietų stebėtojų taryboje, rengiamas pakartotinis balsavimas, kuriame kiekvienas akcininkas gali balsuoti tik už vieną iš lygų balsų skaičių surinkusių kandidatų.⁸⁴ Taigi akcininkai turi galimybę pasirinkti konkrečius kandidatus, už kuriuos nori atiduoti savo balsus. Kas nominuoja kandidatus – įstatymas nepasisako. Sistemiskai aiškinant įstatymą matyti, jog kandidatus greičiausiai siūlo tie, kas turi iniciatyvos teisę šaukti visuotinį akcininkų susirinkimą, taip pat tie, kas turi teisę sudaryti susirinkimo darbotvarkę. Taigi darytina išvada, jog kandidatus į stebėtojų tarybos (ar valdybos) narius turi teisę siūlyti tie akcininkai, kurie turi bent 10 proc. balsavimo teisę suteikiančių akcijų.

Vis dėlto egzistuoja tam tikros problemos. Kai kuriose bendrovėse dėl pernelyg mažo smulkiųjų akcininkų skaičiaus visų kolegialaus organų narių išrinkimą gali sąlygoti stambiausio akcininko ar kelių didžiausių akcininkų balsai, vadinasi, toks organas greičiausiai nebus nepriklausomas ir gali kilti tokia situacija, kai organas bus suinteresuotas tenkinti tik jį išrinkusio(-ių) akcininko(-ų) interesus. Taigi, siekiant užtikrinti, kad visi su kolegialaus organo nariu susiję esminiai interesų konfliktai būtų sprendžiami tinkamai, į bendrovės kolegialų organą turėtų būti išrinktas pakankamas nepriklausomų narių skaičius. Todėl EBPO Principai bei VVPBL Bendrovių valdymo kodeksas daug dėmesio skiria kolegialaus organo nepriklausomybės problemai bei siūlo apribojimus, kuriuos įtvirtinus, tokių problemų būtų išvengta iš esmės. Nevardijant visų apribojimų, pažymėsime, jog kolegialaus organo narys turėtų būti laikomas nepriklausomu tik tais atvejais, kai jo nesaisto jokie verslo, giminystės arba kitokie ryšiai su bendrove, ją kontroliuojančiu akcininku arba

⁸³ *Cit. op. 25, 31 str., 33 str., 37 str.*

⁸⁴ *Ibid., 31 str. 3 d.*

jų administracija, dėl kurių kyla ar gali kilti interesų konfliktas ir kurie gali paveikti nario nuomonę.⁸⁵

Atlikus LR Akcinių bendrovių įstatymo normas reglamentuojančias kolegialių bendrovės organų rinkimo tvarką, matyti, jog įstatymas palieka plačias teises akcininkams, o tuo pačiu neužtikrina kolegialių bendrovės organų narių nepriklausomumo, todėl šioje vietoje aiškiai trūksta akcininkų teisių saugiklių. Tokia situacija būtų iš dalies išspręsta įstatymiškai įtvirtinus aukščiau nurodytas rekomendacines taisykles dėl kolegialių organų narių nepriklausomumo. Taip pat galima būtų pasinaudoti ir VVPBL Bendrovių valdymo kodekse pateikta rekomendacija nustatyti tam tikras nepriklausomų narių, kurie sudarytų kolegialų organą skaičių. Pavyzdžiui, ne mažiau kaip 1/3 arba 1/2 kolegialaus organo narių.⁸⁶

Išrinkta stebėtojų taryba gali būti išrinkta ne ilgesnei kaip 4 metų kadencijai. Taigi, galima daryti prielaidą, kad visuotinis akcininkų susirinkimas turi galimybę vertinti stebėtojų tarybos narių atitikimą einamoms pareigoms bent jau kas 4 metai, nors įstatymai nenumato jokios konkrečios vertinimo tvarkos. Įstatymas taip pat neaiškiai nustato, kokia forma gali būti atlyginamas bendrovės stebėtojų tarybos ar (ir) valdybos narių darbas šiuose organuose. Įstatymas numato, jog už jų veiklą kolegialaus organo sudėtyje gali būti mokamos tantjemos Įstatymo 59 straipsnio nustatyta tvarką, t.y. iš bendrovės pelno. Ši formuluotė, skirtingai nuo iki 2004 m. sausio 1 d. galiojusio įstatymo redakcijos, nenustato, kad stebėtojų tarybos ar (ir) valdybos nariams gali būti atlyginama tik mokant tantjemas. Taigi įstatymas lyg ir neužkerta kelio nariams už darbą mokėti ne tik tantjemomis, bet ir kitais būdais, nors aiškiai galimybės taip pat neįtvirtina.

Taigi kolegialaus organo nario atlyginimo bei vertinimo politikos kryptis yra kaip ir aiški. Narys gaus atlygį už darbą, jei įmonė turės pelno⁸⁷. Kadangi pelną skirsto akcininkai, iš esmės jie ir sprendžia dėl tantjemų išmokėjimo. Be to, kas ketveri metai akcininkai turi teisę įvertinti narių darbo rezultatus.

Teisė pritarti bendrovėje vykdomoms stambioms transakcijoms. EBPO Principai pripažįsta, jog viena iš pagrindinių akcininkų teisių yra teisė būti išsamiai informuotam apie bendrovėje vykstančias stambias transakcijas ir dalyvauti priimant sprendimus šias transakcijas vykdyti ar nevykdyti.⁸⁸ Bendrovės teisė sudaryti partnerystės sutartis, parduoti įmonę, jos turtą,

⁸⁵ *Cit. op. 30*, p. 9-10.

⁸⁶ *Ibid.*, p. 9.

⁸⁷ *Pastaba*. Bendrovė šiam tikslui gali skirti ne daugiau kaip 1/5 grynojo ataskaitinių finansinių metų pelno.

⁸⁸ *Cit. op. 32*, p. 33.

reikalavimo teises ir kitas bendrovės teises bei pareigas sąlygoja verslo lankstumą, tačiau turi būti įgyvendinamos atskaitingai. Patronuojanti įmonė gali perduoti visą savo turtą dukterinei įmonei, pasiliekant tik teisę valdyti ir kontroliuoti dukterinės įmonės vykdomus procesus. Taigi, nenumačius tam tikros tinkamos svertų ir atskaitomybės sistemos, gali būti pažeisti perduodančios (įsipareigojančios) bendrovės akcininkų interesai.

Nors kolegialių organų bendrovės vardu sudaromiems sandoriams dažniausiai EBPO šalyse narėse nereikalingas visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas, turi būti tam tikros priemonės, kuriomis pasinaudoję akcininkai galėtų pareikšti savo nuomonę dėl stambių įmonėje vykdomų transakcijų. Kai kurios valstybės numato, kad tokiais atvejais akcininkų balsas yra patariamasis. Kai kuriose valstybėse visgi išlieka reikalavimas išreikšti pritarimą. Tokios priemonės leidžia išvengti ir konfliktų tarp akcininkų ir tarp organų, priimančių sprendimus. Taigi EBPO Principai rekomenduoja jurisdikcijoms, kurios nėra įstatymiškai numačiusios galimybių akcininkams išreikšti nuomonę, tokias galimybes visgi numatyti.⁸⁹

LR Akcinių bendrovių Įstatymas numato, jog įstatuose galima numatyti, kad valdymo organams priimant tam tikrus sprendimus, akcininkai išlaiko teisę žinoti apie priimamus sprendimus ir kontroliuoti šių sprendimų priėmimą, išreiškiant pritarimą ar nesutikimą. Taigi bendrovėje gali būti numatyta, kad valdymo organui priimant sprendimus dėl ilgalaikio turto, kurio balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, investavimo, perleidimo, nuomos (skaičiuojama atskirai kiekvienai sandorio rūšiai), įkeitimo ir hipotekos (skaičiuojama bendra sandorių suma), dėl kitų asmenų prievolių, kurių suma didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įvykdymo laidavimo ar garantavimo, sprendimus įsigyti ilgalaikio turto už kainą, didesnę kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, privalo gauti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą.⁹⁰

Atlikus Įstatyme numatytos akcininko balsavimo teisės tam tikrais klausimais įgyvendinimo analizę bei palyginus su anksčiau galiojusiais šias teises reglamentuojančiais teisės aktais, išryškėjo tam tikros įdomios tendencijos.

Visų pirma, dauguma sprendimų klausimais, kai reikalinga kvalifikuotos akcininkų daugumos pritarimas iš esmės randamas ir seniau galiojusiame LR Akcinių bendrovių Įstatyme. Tačiau ankstesnis įstatymas numatė platesnį sąrašą atvejų, kai sprendimus priimti ar jiems pritarti ar nepritarti teisę turėdavo akcininkai. Štai pagal ankstesnįjį įstatymą dvejus metus nuo akcinės

⁸⁹ *Ibid.*, p. 34.

⁹⁰ *Cit. op.* 25, 34 str., 37 str.

bendrovės įregistravimo kiekvienas jos sandoris dėl turto įsigijimo iš bendrovės steigėjo, kai tokio sandorio arba bendra tokių sandorių suma buvo ne mažesnė kaip 1/10 bendrovės įstatinio kapitalo, įsigaliojo tik tokį sandorį (šiuos sandorius) ne mažiau kaip 2/3 balsų dauguma patvirtinus visuotiniam akcininkų susirinkimui, išskyrus, atvejis jei turtas buvo įgyjamas vykdant įprastą akcinės bendrovės ūkinę veiklą, arba sandoriams, sudaromiems vertybinių popierių biržos centrinėje rinkoje.⁹¹

Įstatymas imperatyviai numatė, jog tik visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę priimti nutarimą dėl ilgalaikio turto, kurio vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, perleidimo, nuomos ar įkeitimo, taip pat dėl kitų subjektų prievolių, kurių dydis didesnis kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įvykdymo laidavimo ar garantavimo. Šie nutarimai privalėjo būti priimami kvalifikuota akcininkų balsų dauguma.⁹² Dabartinis Akcinių bendrovių įstatymas tokių imperatyvių reikalavimų nebenustato, o tik palieka teisę steigiant įmonę arba keičiant steigimo dokumentus, įstatais numatyti tokius griežtus reikalavimus, sustiprinant akcininkų teisę „valdyti“ ir kontroliuoti įmonėje vykstančius procesus.

Pažymėtina, kad tokios kompetencijos akcininkams suteikimas ankstesniajame Įstatyme rodo tai, kad akcininkams buvo garantuojamos plačios bendrovės valdymo galios. Pažymėtina ir tai, kad dar anksčiau, t.y. 1998 m. kovo 19 d. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymu⁹³, kvalifikuotos daugumos reikalavimas buvo pakeistas iš 2/3 kvalifikuotos balsų daugumos reikalavimo į 3/4 daugumos reikalavimą. Komentuodami tokį pakeitimą ir paruoštą dabartinio įstatymo projektą, kuriame 3/4 kvalifikuotos daugumos reikalavimas vėl pakeistas į 2/3 balsų daugumą, įstatymo aiškintojai pažymėjo, kad pagrindinis 3/4 kvalifikuotos daugumos reikalavimo atšaukimo tikslingumą lemiantis faktorius yra šis: stambieji investuotojai, tarp jų ir užsienio investuotojai bei valstybė, iki 1998 m. kovo 19 d. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo investavo į bendroves, remdamiesi 2/3 kvalifikuotos balsų daugumos reikalavimu. Įsigijusiems akcijų, visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių daugiau kaip 2/3 balsų, įstatymas užtikrino pilną jų įsteigtos ar įsigytos bendrovės kontrolę. Padidinus kvalifikuotos daugumos reikalavimą, jie šią kontrolę praranda arba yra priversti papildomai investuoti, kas papildomai sukelia naujų rūpesčių. Be to, liberalesnės verslo organizavimo sąlygos pritrauktų daugiau stambių investuotojų, o tai turėtų

⁹¹ *Cit. op. 10*, 15 str.

⁹² *Ibid.*, 24 str. 2 d.

⁹³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas, Valstybės žinios, 1998, Nr. VIII-666, Nr. 36-961.

teigiamos įtakos Lietuvos verslo plėtojimui.⁹⁴ Taigi naujajame Akcinių bendrovių įstatyme (2003.12.11 redakcija Nr.IX-1889) buvo nustatyta 2/3 kvalifikuota balsų dauguma.⁹⁵

Svarbus dar vienas skirtumas tarp ankstesniojo ir naujojo įstatymų. Anksčiau galiojusiame įstatyme akcininkams buvo nustatytos platesnės teisės daryti įtaką bendrovės priimamiems sprendimams dar ir dėl to, kad įstatymas ganėtinai laisvai leido visuotiniam akcininkų susirinkimui priimti ir kitus nutarimus, kurie pagal galiojusį įstatymą nebuvo priskirti kitų bendrovės valdymo organų kompetencijai.⁹⁶ Dabartinis įstatymas numato, kad visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti ir kitus klausimus tik jeigu šie klausimai jo kompetencijai priskirti bendrovės įstatuose ir jei pagal Įstatymą tai nepriskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jei pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos.⁹⁷ Taigi įstatymas iš dalies bendrovės organams „atriša rankas“, o akcininkams palieka teisę nusistatyti griežtesnius reikalavimus įstatų pagalba. Tačiau pažymėtina ir tai, kad vis dėlto, kaip pastebi teisės teoretikai, įstatų (steigimo dokumentų) reikšmė mažėja, kadangi didžiąją dalį bendrovės veiklos reguliuoja imperatyvios įstatymų ir poįstatyminių aktų normos. Tai atsispindi LR Civilinio kodekso 2.47 ir 2.83 straipsniuose.⁹⁸

Įvertinant aukščiau išdėstyta galima konstatuoti, kad įstatymų leidėjas siaurina akcininkų susirinkimo kompetenciją (o tuo pačiu ir akcininkų neturtines teises) tais klausimais, kurie yra susiję su kasdieniniu bendrovės valdymu, nors strateginio valdymo lygmenyje susirinkimo kompetencija išlieka nepakitusi. Pastebimos tendencijos, kad akcininkų vaidmuo valdant bendrovę bei priimant svarbiausius įmonėje sprendimus mažėja. Tai patvirtina ir tai, kad pagal 2003 metų Akcinių bendrovių įstatymą⁹⁹ bei LR Civilinio kodekso nuostatas¹⁰⁰, visuotinis akcininkų susirinkimas nebeįvardijamas ir nebelaikomas bendrovės valdymo organu, kaip buvo numatyta anksčiau galiojusiame įstatyme¹⁰¹. Nors visuotinis akcininkų susirinkimas neturi teisės pavesti kitiems bendrovės organams spręsti jo kompetencijai priskirtų funkcijų¹⁰² ir vis dar sprendžia bendrovei svarbius klausimus, svarbių klausimų priskyrimas akcininkų kompetencijai sąrašas siaurėja. Taip

⁹⁴ *Cit. op. 70.*

⁹⁵ Pastaba: išskyrus Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo, Valstybės žinios, 2003, Nr. VIII-1835, Nr. 64-1914, 28 str. 2 d.

⁹⁶ *Cit. op. 10, 24 str. 3 d.*

⁹⁷ *Cit. op. 25, str. 2 d.*

⁹⁸ *Cit. op. 43, p. 91*

⁹⁹ *Cit. op. 25, 19 str.*

¹⁰⁰ *Cit. op. 2, 2.82 str. 2 d.*

¹⁰¹ *Cit. op. 10, 22 str. 1 d.*

¹⁰² *Cit. op. 25, 19 str. 5 d.*

akcinėse bendrovėse, kuriose didelis akcininkų skaičius, valdymo funkcija atsiskiria nuo kapitalo nuosavybės.¹⁰³

Nors įstatymas numato, kad įstatais galima sudaryti akcininkams galimybes pritarti bendrovėje sudaromiems sandoriams, pažymėtina, jog siekiant neapsunkinti bendrovės veiklos ir išvengti nepagrįstai dažno sandorių svarstymo susirinkime, bendrovės turėtų pačios nusistatyti svarbių sandorių kriterijus, pagal kuriuos būtų atrenkami sandoriai, kuriems reikalingas susirinkimo pritarimas. Pažymėtina, jog bendrovei ir jos akcininkams svarbūs sandoriai, tokie kaip bendrovės turto perleidimas, investavimas, įkeitimas ar kitoks apsunkinimas, vis dėlto turėtų gauti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą. Nusistatydamos svarbių sandorių kriterijus, bendrovės galėtų vadovautis LR Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio 4 dalies 3, 4, 5 ir 6 punktuose nustatytais kriterijais arba nukrypti nuo jų, atsižvelgdamos į savo veiklos specifiką ir siekį užtikrinti nepertraukiamą ir efektyvią bendrovės veiklą.¹⁰⁴ Taigi LR teisės aktai nors ir nedetaliai, neaiškiai, tačiau sudaro akcininkams galimybes dalyvauti bendrovės valdyme ir įtakoti bendrovėje vykstančius svarbius procesus.

3.3. Teisė į informaciją ir šios teisės įgyvendinimas

Kita svarbi akcininko neturtinė teisė - tai teisė gauti informaciją. Kadangi akcininkai nedalyvauja kasdien valdant bendrovę, visa informacija, kurią gauna bendrovė, atitenka bendrovės valdymo organams ir šie turi pareigą pranešti akcininkams apie visus esminius įvykius, kurie turi ar gali turėti reikšmę bendrovės veiklai.

Pripažįstama, jog akcininkų teisės į informaciją įgyvendinimas iš dalies susijęs su kontrole, kurią akcininkai gali realizuoti bendrovės kolegialių organų atžvilgiu. Būdami bendrovės akcininkais, jie suinteresuoti pelninga ir efektyvia bendrovės veikla, todėl akcininkams gali kilti poreikis susipažinti su bendrovės dokumentais.¹⁰⁵ Dažniausiai esminę reikšmę turinčiais laikomi įvykiai, susiję su tokiais bendrovės veiklos aspektais, kuriems reikia visuotinio akcininkų pritarimo ar sprendimo. Tokiais įvykiais laikytini ir veiklos nutraukimas, taip pat visos veiklos ar esminės jos dalies nuoma, pardavimas, paskolos, nesusijusios su bendrovės veikla, paėmimas, esminės turto

¹⁰³ *Cit. op. 43*, p. 91

¹⁰⁴ *Cit. op. 30*, p. 17

¹⁰⁵ *Cit. op. 36*.

dalies pardavimas, nors pagal Lietuvos teisės aktus tokiais atvejais visuotinis akcininkų pritarimas ar sprendimas ne visada yra būtinas.¹⁰⁶

EPBO Principai pripažįsta, jog stiprus informacijos atskleidimo režimas bendrovėje užtikrina tikrąjį veiklos skaidrumą ir yra pagrindinis į rinką orientuotos bendrovės požymis kartu užtikrinantis ir tinkamą akcininkų nuosavybės teisės įgyvendinimą. Akcininkai kaip ir potencialūs bendrovės investuotojai privalo gauti iš bendrovės reguliarią, patikimą ir lyginamąją informaciją tokia apimtimi, kad galėtų įvertinti bendrovės kolegialių organų veiklą ir priimti sprendimus dėl nuosavybės bei balsavimo. Nepakankama ir netiksli informacija gali trukdyti bendrovei funkcionuoti rinkoje efektyviai, didina kapitalo sąnaudas ir sąlygoja netinkamą bendrovės resursų paskirstymo politiką. Žinoma, reikia atsižvelgti ir į tai, kad numatyta bendrovės informacijos pateikimo tvarka neturi būti administracinė našta bendrovei ir neturi sąlygoti didelių išlaidų.¹⁰⁷

Pagal LR Akcinių bendrovių įstatymą pranešimų akcininkams tvarka gali būti nustatyta bendrovės steigimo dokumentuose arba įstatymuose. Jeigu tokia tvarka nenustatyta, iš esmės pareiga realizuojama sušaukus visuotinį akcininkų susirinkimą.¹⁰⁸ Be to, akcininkui raštu pareikalavus, bendrovė ne vėliau kaip per 7 dienas nuo reikalavimo gavimo dienos privalo sudaryti akcininkui galimybę susipažinti ir (ar) pateikti kopijas šių dokumentų: bendrovės įstatų, metinės finansinės atskaitomybės ataskaitų, auditoriaus išvadų bei audito ataskaitų, visuotinių akcininkų susirinkimų protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai, stebėtojų tarybos pasiūlymų ar atsiliepimų visuotiniams akcininkų susirinkimams, akcininkų sąrašų, stebėtojų tarybos ir valdybos narių sąrašų, kitų bendrovės dokumentų, kurie turi būti vieši pagal įstatymus, taip pat stebėtojų tarybos bei valdybos posėdžių protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti šių bendrovės organų sprendimai, jei šiuose dokumentuose nėra komercinės (gamybinės) paslapties.¹⁰⁹ Taigi, darytina išvada, jog Lietuvos Respublikos teisės aktai neatitinka EBPO Principuose išdėstytų rekomendacijų teikti akcininkams informaciją reguliariai, nes pareiga teikti informaciją realizuojama iš esmės tik akcininkui pateikus reikalavimą.

Iš esmės akcininko teisė gauti informaciją be reikalavimo realizuojama labai siaura apimtimi. Visų pirma, ji realizuojama organizuojant visuotinius akcininkų susirinkimus. Kadangi visuotinis akcininkų susirinkimas yra aukščiausias bendrovės organas, akcininkas turi gauti kuo išsamesnę

¹⁰⁶ *Cit. op. 5*, p. 184 - 185

¹⁰⁷ *Cit. op. 32*, p. 49.

¹⁰⁸ *Cit. op. 5*, p. 184

¹⁰⁹ *Cit. op. 25*, 18 str.

informaciją apie bendrovę, ir jos veiklą, kad susirinkimo metu balsuodamas už vienokį ar kitokį sprendimą, būtų pilnai informuotas apie esamą situaciją ir galėtų tinkamai įvertinti visas aplinkybes.¹¹⁰ Taigi akcininkams ne vėliau kaip likus 10 dienų iki visuotinio akcininkų susirinkimo turi būti sudaryta galimybė susipažinti su bendrovės turimais dokumentais, susijusiais su susirinkimo darbotvarke, įskaitant sprendimų projektus bei visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatorių pateiktą paraišką valdybai. Jeigu akcininkas pageidauja raštu, bendrovės vadovas ne vėliau kaip per 3 dienas nuo raštiško prašymo gavimo visus susirinkimo sprendimų projektus įteikia akcininkui pasirašytinai ar išsiunčia registruotu laišku.¹¹¹

Taip pat LR Akcinių bendrovių įstatyme yra numatyta bendrovės vadovo pareiga informuoti akcininkus apie bendrovės akcininko(-ų) ketinimus parduoti bendrovės akcijas ir taip užtikrinti teisę kitiems bendrovės akcininkams įsigyti parduodamų akcijų pirmumo teisę.¹¹² LR Civilinis kodeksas taip pat numato pareigą valdymo organo nariams pranešti apie interesų konfliktą, tačiau pranešama pasirinktinai – kitiems to organo nariams ar akcininkams.¹¹³ Akcininkams pranešama šiuos atveju jų susirinkime. Jeigu akcininkas yra vienas, tokiu atveju jam pranešama bet kada, tačiau būtina pranešti per protingą terminą.¹¹⁴

Akcininko teisė susipažinti su informacija yra laikoma akcininko teise susipažinti su bendrovės finansine – ūkine ir organizacine veikla.¹¹⁵ Ši teisė iš dalies garantuoja akcininkams teisę daryti įtaką bendrovės procesams ir juos kontroliuoti. Tačiau teisė gauti informaciją, kaip dar galiojant ankstesniajam LR Akcinių bendrovių įstatymui buvo pastebėjęs Lietuvos Aukščiausiasis teismas, nėra absoliuti – įstatymas ją riboja, o dabartinis įstatymas apriboja dar labiau. Akcininkų teisė gauti informaciją visų pirma yra apribota LR Akcinių bendrovių įstatyme išvardinimu sąrašo dokumentų, kurie turi būti pateikti akcininkui susipažinti ir kopijuoti bei galimybe kitiems įmonės dokumentams suteikti konfidencialios informacijos statusą ir apriboti akcininkų teisę gauti tokią informaciją.¹¹⁶ Taigi akcininko teisės į informaciją įgyvendinimas Lietuvoje, visų pirma, priklausys nuo informacijos pobūdžio.

¹¹⁰ *Cit. op. 36.*

¹¹¹ *Cit. op. 25, 26 str. 7 d.*

¹¹² *Ibid., 47 str. 3 d.*

¹¹³ *Cit. op. 2, 2.87 str. 3 ir 5 d.*

¹¹⁴ *Cit. op. 5, p. 194.*

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. vasario 27 d. nutartis c.b. *Jūratė Grudzinskienė v. AB „Kartonas“*, Nr. 3K-3-364/2002, kat. 21.2.2.1.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 1999 m. balandžio 21 d. nutartis c.b. *J.Čepurna ir kt. v. IAB „Investicijos fondas“*, Nr. 3K-3-84/1999, kat. 45.

Akcininko teisė gauti bendrojo pobūdžio informaciją, dokumentus, kuriuose informacija yra vieša, nėra apribota jokiais kriterijais bei išipareigojimais, kurie nustatyti akcininkams, siekiantiems susipažinti su specifinio pobūdžio informacija. Pavyzdžiui, visuotinio akcininkų susirinkimo protokolas talpina bendrojo pobūdžio informaciją, todėl tokius dokumentus kiekvienas akcininkas turi teisę gauti be apribojimų ir sąlygų. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra pažymėjęs, kad akcininkų reikalavimas pateikti akcijų paketų pirkimo – pardavimo sutartis bei dokumentai, kurie susiję su akcininkų grynujų pinigų, duotų sudarant personalines sutartis, panaudojimu, nėra priskirtini prie besąlygiškai privalomų pateikti akcininkams dokumentų¹¹⁷ ir todėl neturėtų būti prieinami visiems bendrovės akcininkams.

Pažymėtina, kad akcininko teisės gauti informaciją įgyvendinimo apimtys labai priklauso ir nuo turimų bendrovės akcijų skaičiaus. Štai pavyzdžiui, jei akcininkas norėtų gauti bendrovės stebėtojų tarybos ar valdybos posėdžių protokolus, kai tokia informacija būtų viešai neskelbtina, o protokoluose esanti informacija būtų apie esminius bendrovės įvykius, akcininkas, neturėdamas kontrolinio bendrovės akcijų paketo, neturėtų teisės susipažinti su tokia informacija, o turintis ne mažiau kaip ½ bendrovės akcijų, turėtų pasirašyti bendrovės nustatytą raštišką išipareigojimą neplatinti komercinės paslapties. Tai sąlygoja LR Akcinių bendrovių nuostata, kad akcininkas arba akcininkų grupė, turintys ar valdantys daugiau kaip 1/2 akcijų ir pateikę bendrovei jos nustatytos formos rašytinį išipareigojimą neatskleisti komercinės (gamybinės) paslapties, turi teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais.¹¹⁸

Rašytinis akcininko išipareigojimas dėl informacijos išsaugojimo yra sandoris, sukuriantis akcininkui ir bendrovei teises bei pareigas. Akcininkas įgyja teisę reikalauti informacijos ir prisiima prievolę neskleisti gautos informacijos (duomenų), o bendrovei atsiranda pareiga teikti reikalaujamus duomenis. Taip pat akcininkui gali atsirasti ir pareiga atlyginti bendrovei žalą, padarytą neteisėtu informacijos paskelbimu, t.y. dėl konfidencialumo pareigos pažeidimo. Tokiame susitarime netgi gali būti numatyta pareigos neatskleisti informacijos įvykdymo užtikrinimas – bauda, kaip netesybų forma. Tačiau bauda turi būti nustatyta taip, kad realiai ji neribotų akcininko teisės gauti informaciją. Bauda turi būti susijusi su informacijos apimtimi, įmonės veikla, pagrįsta, pagrįstos jos mokėjimo sąlygos ir kt.¹¹⁹ Taigi akcininko teisė gauti bet kokią pageidaujamą

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ *Cit. op. 25, 18 str.*

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2003 m. birželio 4 d. nutartis c. b. *V. Bieliauskas ir A. Bieliauskas v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-647/2003, kat. 21.2.2.1

informaciją iš dalies gali priklausyti nuo tam tikrų sąlygų patenkinimo ir įgyvendinimo. Tačiau vargu ar tokie šios neturtinės akcininkų teisės įgyvendinimo apribojimai atitinka Europos Komisijos ir kitų kompetentingų institucijų siūlymus ir reikalavimus.

Iš esmės Lietuvos teisės aktų formuluotės gali nepagrįstai sukurti sąlygas, ribojančias akcininkų teisę susipažinti su informacija ir ypač dėl tos priežasties, kad informacija gali būti nepagrįstai įvardinta konfidencialia informacija. Visų pirma, Lietuvos teisės aktai nepateikia konfidencialios informacijos apibrėžimo, ypač, kai yra kalbama apie bendrovės ir jos akcininko santykius. Pažymėtina, jog akcininkas negali būti traktuojamas kaip paprastas trečiasis asmuo. Jis, kaip minėta, yra suinteresuotas efektyvia bendrovės veikla. Bendrovės organai turi pareigą veikti sąžiningai ir protingai akcininko atžvilgiu.¹²⁰ Jie privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai.¹²¹ Todėl suprantama, jog konfidencialumo statusas informacijai, pateiktinai akcininkams, turėtų būti nustatomas atsižvelgiant į tokius principus kaip protingumas, sąžiningumas, turėtų būti vadovaujama pagrindine nuostata dėl informacijos prieinamumo akcininkams be apribojimų ir tik išimtiniais atvejais, įsitikinus ribojimo prieiti prie informacijos pagrįstumu, informacija turėtų būti pripažinta konfidencialia. Tokias nuostatas derėtų aprobuoti ir reglamentuoti įstatymiškai.

Ankstesnis LR Akcinių bendrovių įstatymas numatė lankstesnes teisės taisykles akcininkams gaunant informaciją. Štai pavyzdžiui, akcininkas, kuriam nuosavybės teise priklausė ne mažiau kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo sudarančios bendros nominalios vertės akcijos, arba akcininkų, kuriems nuosavybės teise priklausė ne mažiau kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo sudarančios bendros nominalios vertės akcijos, atstovas, pateikęs raštišką įsipareigojimą neplatinti komercinės paslapties, turėjo teisę susipažinti su visais stebėtojų tarybos ar valdybos protokolais, bendrovės sudarytais sandoriais, taip pat suteiktais laidavimais, garantijomis, ilgalaikio materialaus turto įkeitimų ir mainų sutartimis.¹²² Taigi teise į informaciją gana laisvai pasinaudoti galėjo ir akcininkai turintys 1/20 dalį bendrovės akcijų. Dabartinis įstatymas tokių privilegijų akcininkams nebenumato. Kadangi, kaip minėta, ši neturtinė akcininkų teisė susijusi su teise valdyti bei kontroliuoti bendrovę, įstatymiškai įteisinus tam tikrus barjerus akcininkams prieiti prie bendrovės informacijos, siaurėja ir galimybių valdyti bei kontroliuoti bendrovėje vykstančius procesus įgyvendinimo apimtys.

Iš esmės Lietuvos teisės aktuose nustatyta informacijos pateikimo akcininkams tvarka neatitinka EBPO Principuose išdėstytų rekomendacijų. VVPBL bendrovių valdymo kodekse taip pat

¹²⁰ *Cit. op. 2*, 2.87 str.

¹²¹ *Cit. op. 25*, 19 str. 8 d.

¹²² *Cit. op. 10*, 20 str. 7 d.

kalbama apie kitokius akcininkams pateikiamos informacijos ir jos teikimo tvarkos standartus. Nepaisant visų LR Akcinių bendrovių įstatyme numatytų atvejų, Principų ir Kodekso rengėjų nuomone, bendrovė turėtų atskleisti informaciją ir apie galimus numatyti esminius rizikos veiksnius, bendrovės ir susijusių asmenų sandorius, taip pat sandorius, kurie sudaryti ne įprastinės bendrovės veiklos eigoje. Be je, rengėjų nuomone, šis sąrašas akcininkams pateikiamos informacijos laikytinas tik minimaliu, o bendrovės turėtų būti skatinamos neapsiriboti tik šios informacijos atskleidimu. Taigi iš esmės svarbios akcininkams pateikiamos informacijos sąrašas turėtų būti įstatymiškai praplėstas. Pateikiamos informacijos apimtis turėtų būti didesnė dar ir dėl tos priežasties, kad, kaip kalbėta ankstesniame šio darbo skyriuje, akcininkai turi turėti galimybę balsuoti tais atvejais, kai bendrovėje priimami jų atžvilgiu svarbūs sprendimai, sudaromi sandoriai galintys turėti įtakos jų turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimui.

Be to, pažymėtina, kad informacija turėtų būti pateikiama tokiu būdu, kad jokie akcininkai nebūtų diskriminuojami informacijos gavimo būdo ir apimties atžvilgiu. Informacija turėtų būti atskleidžiama visiems ir vienu metu.

Kaip teigia Europos Komisija, šiuolaikinių technologijų panaudojimas padeda sustiprinti akcininkų vaidmenį ir išplėsti investavimo į Europos Sąjungą geografiją. Todėl VVPBL bendrovių valdymo kodekso rengėjai rekomenduoja informacijos skleidimui didesniu mastu naudoti informacines technologijas, pavyzdžiui, skelbti informaciją bendrovės interneto tinklalapyje. Be to, siekiant užtikrinti akcininkų užsieniečių teisių įgyvendinimą, rekomenduojama informaciją skelbti ne tik lietuvių, bet ir anglų kalba, o esant galimybei ir poreikiui, ir kitomis kalbomis.

Visgi Lietuvos bendrovių teisės sistemoje juntama kaita teigiama linkme. Įstatymų leidėjai po truputį integruoja minėtas rekomendacijas bei Europos Sąjungos institucijų reikalavimus ir į Lietuvos bendrovių teisės sistemą. 2006 m. liepos 11 dieną įsigaliojo nauja dabar galiojančio LR Akcinių bendrovių įstatymo 12 straipsnio redakcija, pagal kurią be visų kitų Juridinių asmenų registru pateikiamų duomenų ir informacijos apie bendrovę privaloma nurodyti bendrovės interneto svetainės adresą, jeigu bendrovė ją turi. Be to, naujoji redakcija numato, kad bendrovė savanoriškai juridinių asmenų registro tvarkytojui gali teikti bendrovės įstatų ir kitų įstatymų numatytų dokumentų, taip pat juridinių asmenų registro duomenų vertimus į vieną ar kelias oficialias Europos Sąjungos valstybių narių kalbas. Pateikti vertimai turi būti viešai skelbiami juridinių asmenų registro nuostatų nustatyta tvarka.¹²³

¹²³ *Cit. op. 25, 12 str.*

Be to, pagal 2006 m. liepos 11 d. įsigaliojusią įstatymo redakciją santykiuose su kitais asmenimis naudojamuose bendrovės rašytiniuose dokumentuose, taip pat dokumentuose, pasirašytuose Elektroninio parašo įstatymo nustatyta tvarka ir perduodamuose elektroninių ryšių priemonėmis, ir bendrovės interneto svetainėje, jeigu bendrovė ją turi, turi būti pagrindinė informacija apie bendrovę¹²⁴. Taigi matyti, kad įstatymų leidėjas, vadovaujantis Europos Sąjungos institucijų reikalavimais¹²⁵, griežtina informacijos pateikimo tvarką tretiesiems asmenis, o tuo pačiu ir bendrovės akcininkams.

Be to, pažymėtina, jog įstatymų leidėjas numato ir gana griežtą administracinę atsakomybę už klaidingos informacijos apie bendrovę pateikimą ar informacijos nepateikimą. Informacijos nepateikimas akcininkams užtraukia baudą valdybų pirmininkams (valdytojams), valdybų nariams ar administracijų vadovams nuo dviejų tūkstančių iki dešimties tūkstančių litų, o tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio pirmojoje dalyje nurodytus pažeidimus, užtraukia baudą nuo dešimties tūkstančių iki penkiasdešimties tūkstančių litų su nušalinimu nuo darbo (pareigu).¹²⁶ Neteisingų juridinio asmens, jo filialo ar atstovybės duomenų bei kitos teiktinos informacijos pateikimas juridinių asmenų registrai arba juridinio asmens, jo filialo ar atstovybės, užsienio juridinio asmens ar kitos organizacijos filialo ar atstovybės dokumentų, duomenų bei kitos teiktinos informacijos nepateikimas juridinių asmenų registrai laiku teisės aktų nustatyta tvarka užtraukia baudą juridinio asmens, jo filialo ar atstovybės, užsienio juridinio asmens ar kitos organizacijos filialo ar atstovybės vadovui ar kitam įstatymuose arba steigimo dokumentuose nurodytam asmeniui nuo vieno šimto iki penkių tūkstančių litų.¹²⁷

Apibendrinat skyrių, galima daryti išvadą, jog Lietuvos Respublikos teisės aktai, užtikrinantys akcininkų neturtinės teisės į informaciją įgyvendinimą, ne visiškai atitinka Europos Sąjungos ir kitų kompetentingų institucijų rekomendacijas, nors teigiama kaita vyksta. Juridinių asmenų registras jau ėmėsi užtikrinti informacijos pateikimą viešai elektroninėmis ryšio priemonėmis, tačiau pateikiamos informacijos apimtis yra siaura, nes pateikiama tik bendrojo pobūdžio informacija. Atsižvelgiant į tai, kad akcininkai yra suinteresuoti bendrovės vykdomos

¹²⁴ *Pastaba*. Turi būti LR Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo, Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1864, Nr. 74-2262, 2.44 straipsnyje nurodyta informacija.

¹²⁵ 2003 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/58/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 68/151/EEB dėl tam tikrų bendrovių tipų informacijos atskleidimo reikalavimų OL, 2003 L 221.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1985, ADM, Nr. 1-1, 50⁽⁵⁾ str.

¹²⁷ *Ibid.*, 172⁽²⁾ str.

veiklos efektyvumu, informacijos pateikimo akcininkams tvarka numatyta Lietuvos teisės aktais tam tikrais atvejais nepagrįstai riboja akcininkų teisę į informaciją ir turi būti tobulinama.

4. Akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo gynimas teismine tvarka

Bendrovės kolegialūs organai, valdymo organas ar kontrolinį akcijų paketą turintys akcininkai tam tikrais atvejais vykdo veiklą, kuri tenkina tik jų interesus, o smulkiųjų akcininkų ar apskritai bendrovės akcininkų interesai gali būti pažeisti. Išskiriamos *ex-ante* ir *ex-post* akcininkų teisės, leidžiančios apsiginti nuo tokių situacijų. *Ex-ante* yra tokios teisės, kai, pavyzdžiui, akcininkams suteikiamos tam tikros prevencinės teisės, nustatomas daugumos reikalavimas, priimant tam tikrus sprendimus. *Ex-post* teisės suteikia galimybę ginti jau pažeistas teises. Pažymėtina, jog jurisdikcijose, kuriose teisinės ir priežiūros sistemų įgyvendinimas teismine tvarka yra silpnas, kai kurios valstybės siekia sustiprinti vadinamąsias *ex-ante* teises. Tokiu atveju akcininkai, turintys mažą visų bendrovės akcijų procentinę dalį turi galimybę pateikti papildomus visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkės klausimus arba įstatymai nustato supermažumos reikalavimą priimant tam tikrus svarbius sprendimus bendrovėje. Būtent pagal tokį aiškinimą, pateikiamą EBPO Principuose, darytina prielaida, jog Lietuvoje teisinės ir priežiūros sistemos įgyvendinimas priverstine tvarka yra ganėtinai silpnas, kadangi įstatymais siekiama sustiprinti būtent *ex-ante* akcininkų teises.

Vienas iš pagrindinių EBPO Principų skelbia, kad visi akcininkai bendrovėje turi būti traktuojami vienodai, t.y. vadovaujantis akcininkų *lygiateisiškumo principu*. Šis principas turi būti vienodai taikomas visų akcininkų, t.y. tiek ir smulkiųjų bendrovės akcininkų, tiek ir užsieniečių atžvilgiu. Šis principas turi būti suprantamas tokia apimtimi, kad visiems akcininkams valstybėje būtų sudarytos vienodos galimybės kreiptis į teismą visiems bendrovės akcininkams dėl jų teisių pažeidimų.

Be to, kaip skelbia Principai, vienas iš būdų, leidžiančių akcininkams apginti savo pažeistas teises yra galimybė inicijuoti teisinius ir administracinius procesus prieš bendrovės valdymo ir priežiūros narius. Valstybių patirtis parodė, jog svarbus faktorius, leidžiantis nustatyti, ar akcininkų teisės yra įstatymiškai pakankamai saugomos, yra analizė ir konstatavimas, kad egzistuoja efektyvūs metodai, leidžiantys apginti pažeistas teises per protingą terminą patiriant protingas išlaidas. Tokių

mechanizmų užtikrinimas yra kiekvienos valstybės įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios vienas pagrindinių uždavinių.¹²⁸

4.1. Bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais galimybės

Dabar galiojančiame LR Akcinių bendrovių įstatyme iš esmės nebeliko nuostatų, konkretizuojančių, kokiais atvejais visuotinio akcininkų susirinkimo priimti nutarimai turėtų būti pripažinti negaliojančiais. Nebeliko seniau galiojusių nuostatų, numatančių, kad nutarimai pripažįstami negaliojančiais pažeidus susirinkimo sušaukimo tvarką, išsprendus į darbotvarkę neįtrauktus klausimus, priėmus susirinkime sprendimus, prieštaraujančius bendrovės įstatams ar žalingus bendrovei.¹²⁹ Pagal dabar galiojantį LR Akcinių bendrovių įstatymą akcininkas ieškinį dėl bendrovės organų sprendimų negaliojimo gali pareikšti ne vėliau kaip per 30 dienų nuo dienos, kurią sužinojo arba turėjo sužinoti apie ginčijamą sprendimą¹³⁰ LR Civiliniame kodekse numatytais atvejais. LR Civilinis kodeksas numato, jog organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, jeigu *jie prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams*.¹³¹ Tuo atveju, kai organo sprendimas yra vienas iš netinkamos veiklos požymių, taikomas kitas kodekso straipsnis.¹³² Pažymėtina, jog iš vienos pusės, šias įstatymo normas reikia aiškinti atsižvelgiant į *teisinio apibrėžtumo ir teisėtų lūkesčių principų* įtvirtintą pagarbą įgytoms teisėms, o iš kitos pusės, šias įstatymo normas reikia aiškinti atsižvelgiant į *neleistinumo piktnaudžiauti teise principą*. Todėl būtina įvertinti asmens, kuris naudojasi teisėmis, būtent akcininko, tikslus, interesus, ginčijamo sprendimo esmę, reikšmę ir pan.

Kaip ne kartą yra pažymėjęs Lietuvos Aukščiausiasis teismas, analizuodamas visuotinių akcininkų susirinkimo nutarimų pripažinimo negaliojančiais institutą, reikia atkreipti dėmesį į dvejopą šio instituto paskirtį. Pirma, suteikiant teisę ginčyti tokius nutarimus, siekiama apginti suinteresuotų asmenų, kurių teisės buvo pažeistos visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimais, interesus bei viešą interesą. Antra, detalus nutarimų nugalinimo reglamentavimas (trumpi senaties terminai, nugalinimo pagrindų baigtinio sąrašo nustatymas) leidžia daryti išvadą, jog šis institutas

¹²⁸ *Cit. op.* 32, p. 40

¹²⁹ *Cit. op.* 10, 31 str.

¹³⁰ *Cit. op.* 25, 19 str 10 d.

¹³¹ *Cit. op.* 2, 2.82 str. 4 d.

¹³² *Ibid.*, 2.124 str.

taip pat skirtas apsaugoti bendrovę ir už ginčijamų nutarimų priėmimą balsavusių akcininkų interesus. Visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimų pripažinimas negaliojančiais be pakankamo pagrindo gali paralyžiuoti bendrovės veiklą, padaryti jai ar akcininkams nuostolių. Todėl sprendžiant ginčus dėl visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimų pripažinimo negaliojančiais būtina atsižvelgti į abu šio instituto tikslus ir siekti akcininkų ir bendrovės interesų pusiausvyros. Visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimai gali būti pripažinti negaliojančiais tik tuo atveju, jeigu buvo pažeistos Akcinių bendrovių įstatymo imperatyvios normos, reglamentuojančios susirinkimo sušaukimą, pravedimą, ar nutarimų priėmimą, šis pažeidimas pažeidė ieškovo interesus arba viešą interesą ir pažeidimo padarinių negalima pašalinti niekaip kitaip, kaip tik pripažįstant nutarimus negaliojančiais.¹³³

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat ne kartą yra pažymėjęs, jog teismas, sprenddamas visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimo pripažinimo negaliojančiu klausimą, turi išsiaiškinti tai, kokią įtaką susirinkimo nutarimų priėmimui būtų turėjęs ar turėtų ieškovas (ieškovai), jeigu tie pažeidimai nebūtų buvę padaryti ar susirinkimas būtų organizuojamas iš naujo, t.y. ieškovų galimą įtaką balsavimo susirinkime dėl jame priimtų sprendimų.

Taigi pastebėtina, jog teismas yra linkęs nenaikinti visuotinių akcininkų nutarimų vien dėl to, jog akcininkui nebuvo sudarytos tinkamos galimybės dalyvauti susirinkime. Šiuo atveju didelis teismo dėmesys skiriamas tam, kiek akcijų bendrovės akcininkas turi ar valdo. Tuo atveju, jei akcininkas turi ar valdo labai mažą bendrovės akcijų skaičių, teismas linkęs konstatuoti, jog akcininko dalyvavimas ir balsavimas susirinkime nebūtų turėjęs lemiamos įtakos priimtiems ir ginčijamiems sprendimams, t.y. net ir balsuodamas susirinkime akcininkas nebūtų turėjęs galimybės vetuoti priimamo sprendimo. Kaip pažymi teismai, vien formaliu motyvu nėra pagrindo naikinti priimtus nutarimus, t.y. nutarimai neturėtų būti pripažinti negaliojančiais vien tik dėl formalių pažeidimų, nesukėlusių neigiamų pasekmių nei bendrovei, nei jos akcininkams (kadangi būtina atsižvelgti ir į šio santykio šalių – bendrovės ir jos akcininko – interesų pusiausvyrą), nei viešajam interesui.¹³⁴ Pavyzdžiui, teismai, kurie sprendžia klausimus dėl visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimo pripažinimo negaliojančiu, privalo atsižvelgti ir į akcininko, kuris skundžiasi ir kuriam nebuvo protingai ir sąžiningai pranešta apie akcininkų susirinkimą, ne tik valdomų akcijų skaičių, bet ir šio akcininko galimą įtaką balsavimo rezultatams. Taip pat vertintina, ar susirinkimo

¹³³ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2003 m. birželio 4 d. nutartis c. b. *S.Adomaitis ir kiti v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2; 21.2.2.1; 21.6; 87.1; 115.

¹³⁴ *Cit. op. 62.*

procedūros pažeidimai yra esminiai, t.y. ar jie galėjo turėti reikšmės susirinkimo nutarimų priėmimui.

Nors ir pripažįstama, kad vien akcijų skaičius nėra ir negali būti savarankišku kriterijumi, kuriuo vadovaujantis sprendžiamas visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų nutarimų teisėtumo klausimas¹³⁵, atrodytų, dažnai, priimant teismo sprendimą, vis dėlto pakanka konstatuoti, kad akcininkas turi labai mažą procentą balsavimo teisę suteikiančių akcijų ir todėl akcininkų susirinkimo sprendimas paliekamas galioti. Todėl darytina išvada, kad akcininko turimų ar valdomų akcijų skaičius vis dėlto dažnai yra lemiamas faktorius teismams sprendžiant klausimus dėl visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimo galiojimo. Teismas, priimdamas sprendimą byloje, kurioje visuotinio susirinkimo nutarimus skundė akcininkas turintis 0,038 procentų visų bendrovės akcijų, konstatavo, kad tiek akcijų turintis akcininkas iš esmės nedaro ir negali daryti lemiamos įtakos balsavimo dėl bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimų rezultatams. Taip pat teismas pažymėjo, jog net ir esant procedūriniais susirinkimo sušaukimo tvarkos reikalavimų pažeidimams, priimti susirinkimo nutarimai nesukelia jokių neigiamų padarinių šiam akcininkui.¹³⁶ Vadinasi, labai mažą procentinę dalį akcijų turinčių akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimas yra labai ribotas. Greičiausiai tuo atveju, jei visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas, kurio turinys neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms nebus pripažintas negaliojančiu vien dėl tos priežasties, kad susirinkimas vyko pažeidus jo sušaukimo tvarką, jei tokį sprendimą skundžia labai mažą bendrovės akcijų dalį turintis ar valdantis akcininkas.

Išanalizavus teismų praktiką, darytina išvada, kad daryti įtaką bendrovės valdyme ar teisę kontroliuoti įmonėje vykstančius procesus iš esmės turi tie akcininkai, kurie mažiausiai turi bent 10 procentų bendrovės akcijų. Vienoje nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis teismas konstatavo, kad visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimai yra galiojantys, nes ieškovas, akcininkas, turintis 10 procentų visų bendrovės akcijų suteikiamų balsų, iš esmės negalėjo daryti įtakos sprendimų priėmimui.¹³⁷ Taip pat teismas atsižvelgė į tai, kad šis akcininkas neįrodė, jog susirinkimo procedūros pažeidimas nesukėlė jam neigiamų pasekmių. Be to, teismas pažymėjo, jog šis akcininkas, teigdamas, kad jis pagal turimų akcijų skaičių galėjo siūlyti ginčijamų visuotinių akcininkų susirinkimo darbotvarkės klausimus, nenurodė, kokius konkrečius bendrovei naudingus

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2001 m. gegužės 28 d. nutartis c. b. *UAB „Vilnamista“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-613/2001, kat. 21.2.2.1; 21.6; 107.1; 117.

¹³⁶ *Cit. op. 57.*

¹³⁷ *Cit. op. 62.*

klausimus, kurie būtų pakeitę ginčijamus nutarimus, jis būtų pasiruošęs siūlyti svarstyti susirinkime.¹³⁸ Taigi darytina išvada, kad esant kitoms aplinkybėms, t.y. šiam akcininkui teisme įrodžius, kad jis galėjo daryti įtaką susirinkimo nutarimams, siūlydamas kitus darbotvarkės klausimus, bei įrodęs, kad priimtų nutarimų pasekoje jis patyrė žalą, teismo sprendimas, labai tikėtina, būtų buvęs kitoks. Todėl tikėtina, jog tam tikrą įtaką bendrovėje priimamiems sprendimams gali daryti akcininkai, turinys ne mažiau kaip 10 procentų visų balsavimo teisę suteikiančių akcijų.

Analizuojant akcininkų teisę ginčyti akcininkų susirinkimo sprendimus, taip pat atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šiuo metu galiojantys įstatymai nebenumato teismams pareigos naikinti visuotinių akcininkų susirinkimo ar kitų bendrovės organų nutarimų. Įstatymas kalba apie teismų teisę, bet ne pareigą naikinti nutarimus LR Civiliniame kodekse nustatytais atvejais, todėl tikslinga yra analizuoti Lietuvos teismų praktiką, kokiais atvejais ir kokioms aplinkybėms esant bendrovės organų sprendimai, tikėtina, būtų teismo keliu pripažinti negaliojančiais.

Iš esmės bendrovės organų priimtų sprendimų negaliojimo klausimai sprendžiami vadovaujantis LR Civilinio kodekso nuostatomis. Organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais pagrindų sąrašas yra išsamus ir negali būti pakeistas bei papildytas kitų įstatymų, išskyrus kitus pagrindus, kuriuos nustato LR Civilinis kodeksas.¹³⁹ Pavyzdžiui, tokią išimtį randame Civilinio kodekso 2.131 straipsnio 1 dalies 1 punkte. Jeigu teisme užvedama byla dėl bendrovės veiklos tyrimo, teismas, nustatęs kad yra pagrindas ištirti bendrovės veiklą, skiria ekspertizę. Jeigu paskirtų ekspertų ataskaitoje nurodoma, kad juridinio asmens (valdymo organų ar jų narių) veikla yra netinkama, ir teismas tam pritaria, teismas gali panaikinti juridinio asmens organų sprendimus.

Tačiau į šiame darbo skyriuje aptartas problemas reikia žvelgti iš iš kitos pusės. Kaip minėta, įstatymo normas reikia aiškinti atsižvelgiant į neleistinumą piktnaudžiauti teise principą ir būtina įvertinti asmens, kuris naudojasi teisėmis tikslus, interesus, ginčijamo sprendimo esmę, reikšmę ir pan. Taigi, ribojant akcininkų teisę pripažinti visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimus negaliojančiais, sumažinama akcininkų galimybė piktnaudžiauti teisėmis, kreipiantis į teismą su ieškiniais dėl sprendimų pripažinimo negaliojančiais vien formaliais pagrindais. Tai tam tikrais atvejais gali padėti užkirsti kelią nepagrįstiems teismo procesams.

Be to, siekiant apsaugoti nuo akcininkų piktnaudžiavimo šiomis neturtinėmis teisėmis, įstatymų leidėjas įtvirtina sutrumpintus ieškininės senaties terminus. Kaip jau minėta, akcininkas

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ *Cit. op. 5*, p. 186.

ieškinį dėl bendrovės organų sprendimų negaliojimo gali pareikšti ne vėliau kaip per 30 dienų nuo dienos, kurią sužinojo arba turėjo sužinoti apie ginčijamą sprendimą. Be to, įstatymas numato ir tai, kad susirinkime dalyvavę akcininkai turi teisę susipažinti su protokolu ir per 3 dienas nuo susipažinimo su juo momento, bet ne vėliau kaip per 10 dienų nuo visuotinio akcininkų susirinkimo dienos raštu pateikti savo pastabas ar nuomonę dėl protokole išdėstytų faktų ir protokolo surašymo. Vis dėlto Įstatymas nieko nekalba apie tai, kas būtų tuo atveju, jei tokios nuomonės ar pastabų dalyvavęs akcininkams nepateikia, o nori kreiptis į teismą dėl akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais. Taip pat nėra aišku, kokius veiksmus privalo atlikti bendrovės valdymo organų nariai gavę nuomonę ar pastabas dėl protokolo.

Teismai sprenddami dėl visuotinių akcininkų susirinkimo nutarimų galiojimo, praktiškai visais atvejais vadovaujasi bendraisiais teisės principais: teisingumo, sąžiningumo ir protingumo. Ir nors turimų bendrovės akcijų, suteikiančių balsavimo teisę, skaičius yra labai svarbus ir vienas iš lemiamų faktorių, sprendžiant dėl visuotinių akcininkų nutarimų pripažinimo negaliojančiais, kaip matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo teismo suformuluotos praktikos, teismai taiko sistemine LR teisės aktų analizę, išsamiai tiria ir vertina aplinkybes, jei turi pagrindo tikėti, jog gali būti pažeisti minėti bendrieji teisės principai. Štai vienoje iš bylų Lietuvos Aukščiausiasis teismas ne tik žvelgė į akcininko turimų akcijų skaičių, tačiau taip pat gana išsamiai aiškinosi, ar informuodamas apie susirinkimą bendrovės valdymo organas elgėsi sąžiningai ir nesiekė išvengti akcininko dalyvavimo susirinkime.¹⁴⁰

Taigi, apibendrinant šiame skyriuje išdėstytas mintis, darytinos išvados, kad bendrovės turimų akcijų skaičius yra vienas iš pagrindinių faktorių, lemiančių akcininko galimybės ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų įgyvendinimą. Kadangi teisė skųsti, anot Lietuvos Aukščiausiojo teismo, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus sudaro akcininkams sąlygas tinkamai realizuoti teisę dalyvauti valdant bendrovę, darytina išvada, jog akcininkų, turinčių ar valdančių labai mažą procentinę bendrovės akcijų dalį teisė dalyvauti valdant bendrovę yra sunkiai realizuojama. Tuo tarpu kontrolinį akcijų paketą turintys akcininkai ar net akcininkai turintys 2/3 visų bendrovės balsavimo teisę suteikiančių balsų, turi realias galimybes įgyvendinti bendrovės valdymo ir jos kontrolės funkcijas.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. kovo 27 d. nutartis c.b. *V. Ruzveltas v. UAB „Agnis“*, Nr. 3k-3-532/2002, kat. 21.2.2.1;21.4.

4.2. Akcininkų teisė teisme reikalauti atlyginti bendrovei padarytą žalą

Iki 2001 metų bendrovės akcininkai pagal galiojusį Akcinių bendrovių įstatymą turėjo tik teisę pateikti teisme neturtinį ieškinį, apskundžiant visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimus ar valdymo organų sprendimus. Kartu su 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusi naujuoju LR Civiliniu kodeksu, įsigaliojo ir naujoji tuometinio Akcinių bendrovių įstatymo redakcija, pagal kurią akcininkams buvo suteikta teisė pateikti teismui ir turtinį reikalavimą.¹⁴¹ Minėta redakcija numatė, jog vienas ar keli akcininkai be atskiro įgaliojimo turi teisę reikalauti akcininkams padarytos žalos atlyginimo. Taigi buvo galima reikalauti tiesiogiai atlyginti žalą akcininkams. Taigi iš dalies buvo įteisintas visiškai naujas Lietuvos bendrovių teisės sistemoje akcininkų ieškinio institutas.

2004 metais įsigaliojęs naujasis LR Akcinių bendrovių įstatymas įnešė dar kitas naujoves. Pagal dabar galiojantį įstatymą akcininkai turi neturtinę teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų šiame ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais.¹⁴² Taigi numatoma akcininkų teisė kreiptis į teismą ir reikalauti atlyginti bendrovės valdymo organų padarytą žalą, tačiau žala vis dėlto pagal įstatymą atlyginama ne akcininkams, o bendrovei. Todėl darytina išvada, jog toks neturtinių teisių įgyvendinimo būdas yra tik sąlyginis akcininkų neturtinių teisių gynimo būdas.

Pažymėtina, jog toks ieškinys bendrovių teisės doktrinoje yra vadinamas *išvestiniu ieškiniu* (angl. *derivative action*) ir yra kildinamas iš bendrovės teisių, kai pati bendrovė neketina jų įgyvendinti, arba kitaip tariant, kai bendrovė dėl įvairių priežasčių negali savarankiškai apginti savo teisių ir interesų. Tokiomis priežastimis gali būti neteisėta, nesąžininga, nekompetentinga arba savanaudiška bendrovės valdymo organų veikla, interesų konfliktai, kova dėl valdžios arba įtakos bendrovėje ir kitos priežastys.¹⁴³

Taip pat pažymėtina, kad toks ieškinys yra laikomas grupiniu ieškiniu, kuriuo vienas ar keli akcininkai, gindami bendrovės teises ir teisėtus interesus, kartu gina ir bendrovės akcininkų visumos – grupės – teises ir teisėtus interesus, o teismo sprendimas turi teisinę galią visiems akcininkams kaip nedalomai visumai. Teisė pareikšti tokį ieškinį yra laikoma išvestine iš akcininko nuosavybės teisės į tos bendrovės akcijas teisės. Tačiau vis dėlto, akcininkas, kreipdamasis su tokiu ieškiniu į

¹⁴¹ *Cit. op. 10*, 16 str.

¹⁴² *Cit. op. 25*, 16 str. 1 d. 4 p.

¹⁴³ *Krivka E.*, Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje // *Jurisprudencija*, 4(82), 2006, p. 46-53.

teismą, pirmiausiai gina bendrovės teises ir interesus, o jo asmeniniai interesai turi tik antraeilę reikšmę.¹⁴⁴

Kadangi tokio ieškinio institutas yra naujas Lietuvoje, teismų praktikos šiuo klausimu praktiškai nėra. Analizuojant teisės normas išsamiau, matyti, jog teisme galima prisiteisti padarytą žalą bendrovei. Nėra visiškai aišku, kokią naudą šiuo atveju iš to patirs patys bendrovės akcininkai, sudalyvavę teismo procese. Matyti, jog minėta įstatymo norma gina bendrovės interesus, tačiau akcininkų interesai ginami tik netiesiogiai. Kyla klausimas, kaip yra su bendrovės ir jos akcininkų interesų pusiausvyra, kurią įtvirtina to paties LR Akcinių bendrovių 19 str. 8 dalis bei LR Civilinio kodekso normos, nustatančios bendrovės valdymo organams pareigas veikti akcininkų atžvilgiu sąžiningai bei protingai¹⁴⁵. Taip pat pažymėtina, jog Lietuvos Respublikoje galiojantys įstatymai neįgalioja teismų priimti sprendimus dėl bendrovės akcininkų nuostolių, susijusių su minėtų asmenų veikla, atlyginimo.¹⁴⁶

Kaip pažymi teisinės literatūros autoriai, nagrinėjantys išvestinį akcininkų ieškinio institutą Lietuvos teisės sistemoje, yra ir labai daug procesinių problemų įgyvendinant šį naują institutą Lietuvoje. Lietuvos teisės aktai nenumato, kas turi būti laikomas ieškovu tokioje byloje: akcininkas (jų grupė) ar pati bendrovė. Akcininkai, paduodantys tokį ieškinį teisme turėtų būti laikomi atstovais, tačiau LR teisės aktai nenumato akcininkams teisės atstovauti bendrovei. Yra ir daugelis kitų procesinių problemų, kurios, autorių nuomone, būtų išspręstos, jeigu LR procesiniuose įstatymuose būtų įteisintos grupės ieškinių procesą reglamentuojančios taisyklės¹⁴⁷, kurias turi kitos pasaulio valstybės tokios kaip, pavyzdžiui, Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau tekste – JAV).

4.3. Akcininkų teisė ginčyti bendrovės organo sudarytus sandorius

Iki 2001 metais įsigaliojusio LR Civilinio kodekso bendrovių akcininkų teisė ginčyti kitų bendrovės organų sudarytus sandorius buvo labai ribota. Įstatymų leidėjas buvo suteikęs akcininkams tik teisę apskusti visuotinio akcininkų susirinkimo ir valdybos nutarimus, tačiau nebuvo numatęs teisės ginčyti administracijos vadovo pasirašytus sandorius. Aiškindamas tokias įstatymines teisės normas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šį ribojimą grindė bendrovės ribotosios civilinės

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *Cit. op. 2*, 2.87 str. 1 d.

¹⁴⁶ *Cit. op. 143*, p. 51

¹⁴⁷ *Ibid.*

atsakomybės samprata, t.y. tuo, kad akcinė bendrovė turi juridinio asmens teises ir už prievolės atsako tik savo, o ne akcininkų turtu¹⁴⁸. Teismo aiškinimu akcininkai tėra tik akcijų, o ne bendrovės turto savininkai¹⁴⁹ ir jie neturi jokių mokestinių pareigų bendrovei, išskyrus įsipareigojimą apmokėti visas pasirašytas akcijas emisijos kaina. Be to, anot teismo, akcininkas nėra bendrovės vardu sudaryto sandorio subjektas, iš šio sandorio neatsiranda jo civilinės teisės ir pareigos, todėl jis, teismo nuomone, neturi teisės reikšti ieškinį. Teismas taip pat konstatavo, jog akcininkas, nesutinkantis su bendrovės sudarytu sandoriu, teturėjo teisę pasinaudoti tuometinio LR Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis, sušaukdamas visuotinį akcininkų susirinkimą ir apsvarstydamas ginčijamo sandorio pagrįstumą.¹⁵⁰ Kokios pasekmės būtų tuo atveju, jei susirinkimas nuspręstų, kad sandoris yra nepagrįstas, nėra aišku. Greičiausiai galima būtų svarstyti apie galimybes keisti bendrovės valdymo organus ar pan., tačiau sandoris nebūtų pripažįstamas negaliojančiu.

Pagal dabar galiojančius įstatymus akcininko teisė kreiptis į teismą dėl bendrovės veiksmų vis dar yra gana ribota ir iš esmės galioja seniau suformuotos teisės taisyklės. Kaip jau minėta darbe, tam tikrą akcijų skaičių turintys ar valdantys akcininkai turi teisę kreiptis į teismą dėl bendrovės ar jos valdymo organų veiklos tyrimo, kurio pasėkoje gali būti teismo būdu panaikinti bendrovės organų sprendimai. Akcininkai taip pat turi teisę reikalauti atlyginti bendrovei padarytą žalą.

Dėl vadovaujantis pripažintu negaliojančiu juridinio asmens organo sprendimu sudarytos sutarties galiojimo sprendžiama remiantis LR Civilinio kodekso nuostatomis¹⁵¹, tačiau ir šiuo atveju akcininkų teisės ginčyti sandorius yra labai ribotos.

Visų pirma, sandoriai bus pripažįstami negaliojančiais tik tuo atveju, kai juos sudarė bendrovės valdymo organai pažeisdami savo kompetenciją. Antra, svarbu pažymėti, kad tokia sutartis gali būti pripažinta negaliojančia tik tuo atveju, jei įrodoma, kad sudarydamas sandorį trečiasis asmuo žinojo arba dėl tam tikrų aplinkybių negalėjo nežinoti, kad yra pagrindai pripažinti tokį sprendimą negaliojančiu.¹⁵²

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1990, Nr. I-196, Nr. 14-395, 10 str. ir *Cit. op. 10*, 2 str.

¹⁴⁹ *Cit. op. 10*, 15 str., Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1964, Nr. CK, Nr. 19-138, 117¹ str.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 18, 1995 m. gruodžio 20 d., *Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas, kuriose paskolos sutarčių įvykdymas užtikrinamas įkeitimo, laidavimo bei garantijos sutartimis, apibendrinimo rezultatu*.

¹⁵¹ *Cit. op. 2*, 2.83 – 2.85

¹⁵² *Cit. op. 5*, p. 186.

Savo kompetencijos pažeidimas reiškia ne tik bendrovės organų atlikimo veiksmo, kuris nepriskirtas jo kompetencijai, bet ir bet kokių taisyklių, nustatytų kitų bendrovės organų, pavyzdžiui, visuotinio akcininkų susirinkimų, ar steigimo dokumentų, pažeidimą, įstatymų numatytos kompetencijos viršijimą, išskyrus, kai įstatymai imperatyviai draudžia bendrovės valdymo organui atlikti tam tikrus veiksmus. Komentuojamos įstatymo normos apima ir atvejus, kai valdymo organų sprendimas dėl procedūrinių ar kitų priežasčių yra neteisėtas, tačiau sandoris jais remiantis jau yra sudarytas, bei atvejus, kai sprendimą sudaryti sandorį priėmė neteisėtai paskirtas valdymo organas. Vis dėlto, kaip minėta, trečiasis asmuo, sudaręs sandorį, turėtų žinoti arba dėl tam tikrų aplinkybių negalėtų nežinoti, kad yra pagrindai pripažinti tokį sprendimą negaliojančiu. Štai pavyzdžiui, turėtų būti preziumuojama, jog kontrahentas žinojo ar negalėjo nežinoti viršijus kompetenciją, jei iš kitos šalies ar jos valdymo organo narių arba kitų turinčių reikiamų žinių asmenų (pvz. teisininkų) gavo atitinkamą informaciją, kurioje aiškiai teigiama, jog sudarant sandorį bus pažeidžiama valdymo organo kompetencija.¹⁵³

Taigi, nors akcininkas ir yra suinteresuotas bendrovės vykdoma veikla bei jos pelningumu, jo teisė kreiptis į teismą, reikalaujant pripažinti valdymo organų sudarytus sandorius negaliojančiais, yra gana ribota, t.y. jis turi teisę ginčyti sandorius tik pagrindais aiškiai apibrėžtais minėtuose LR Civilinio kodekso straipsniuose. Kiti LR Civiliniame kodekse bendrieji sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai (apgaulė, prievarta ir pan.) jo atžvilgiu greičiausiai nebus taikomi. Šiais atvejais į teismą turėtų teisę kreiptis tik paties sandorio subjektai. Darytina išvada, kad akcininko teisė valdyti bendrovėje vykstančius procesus yra ribota ir šiame darbo skyriuje aptariamais klausimais.

Svarstant klausimą, ar apskritai Lietuvoje akcininkų teisė kreiptis į teismą dėl jų pažeistų teisių gynimo yra tinkamai įgyvendinama, pažymėtina, kad Lietuvoje jau pastebimos teigiamos tendencijos šiuo klausimu. Jau kalbama apie tai, kad „Vakarų vėjai atpūtė praktiką savo teisę į akcijas ginti teismuose“.¹⁵⁴ Štai šiais metais Lietuvoje užfiksuotas pirmas atvejis, kai smulkieji akcininkai ryžosi bylinėtis teisme dėl akcijų pardavimo išpirkimo kainos. Pažymėtina, jog Vakarų Europos šalyse dėl daugiau kaip pusės visų privalomųjų išpirkimų yra bylinėjamosi teismuose. Taigi Vakarų valstybių praktika yra „turtinga“ ir ja galėtų ir turėtų vadovautis ir Lietuvos bendrovių teisės

¹⁵³ *Ibid.*, p. 191

¹⁵⁴ Žygienė V., Sukilo SEB Vilniaus banko smulkieji akcininkai // Verslo žinios, Nr. 51 (2457), 2007.

sistemos plėtotei įtakos turintys subjektai. Taip pat, sekant užsienio valstybių praktika, Lietuvoje turėtų būti tobulinami ir kiti institutai tokie kaip išvestinis akcininkų ieškinys.

5. Akcijų skaičiaus įtaka akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybėms

Šiame darbe, aptariant akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybes Lietuvoje, ne kartą buvo akcentuota tai, kad šių teisių įgyvendinimas priklauso nuo to, kiek bendrovės akcijų akcininkas turi ar valdo. Pavyzdžiui, LR Civilinis kodeksas numato galimybę akcininkams kreiptis į teismą ir prašyti paskirti ekspertus, kurie ištirtų, ar bendrovė, bendrovės valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai ir jei ne, prašyti teismo taikyti jų atžvilgiu kitas kodekse numatytas priemones.¹⁵⁵ Tokia galimybė yra priemonė akcininkams, užtikrinanti, kad bendrovės valdymas būtų tinkamas¹⁵⁶, tai yra mechanizmas padedantis tirti sudėtingą juridinio asmens veiklą. Vis dėlto toks mechanizmas nebus prieinamas visiems akcininkams, kadangi tokią teisę gali įgyvendinti tik toks akcininkas, kuris vienas ar su kitais akcininkais, turi arba valdo akcijų, kurių nominali vertė yra ne mažesnė kaip 10 procentų įstatinio kapitalo, arba akcininkai turintys ne mažiau kaip 20 procentų visų balsų.¹⁵⁷ Taigi teisė kreiptis dėl bendrovės veiklos tyrimo priklauso „privilegiuotų“ akcininkų grupei.

Dar daugiau, tam, kad prašymas teismui būtų pagrįstas, akcininkams tam tikrais atvejais gali prireikti susipažinti su bendrovėje esančia specifine informacija. Su šia informacija, kaip minėta darbe, iš esmės gali susipažinti tik kontrolinį akcijų paketą turintys asmenys ir pasirašę konfidencialumo susitarimą su bendrove. Tokiu atveju teisė kreiptis dėl bendrovės veiklos tyrimo gali būti dar labiau suvaržoma atsižvelgiant į tai, kiek akcijų akcininkas turi ar valdo. Taigi bendrovės turimų akcijų skaičius yra vienas iš faktorių, lemiančių akcininko teisę realizuoti neturtines teises, teisę bendrovę valdyti ir kontroliuoti joje vykstančius procesus.

Paties LR Akcinių bendrovių įstatymo, pateikiančio patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratą, nuostatomis pripažįstama, kad tas, kas turi daugiau nei pusę bendrovės akcijų, gali daryti *lemiamą įtaką* bendrovei. Laikoma, kad bendrovė yra patronuojanti, jei ji kitoje bendrovėje, kuri yra jos dukterinė bendrovė, tiesiogiai ir (ar) netiesiogiai turi balsų daugumą arba tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei. Laikoma, kad bendrovė tiesiogiai turi balsų daugumą

¹⁵⁵ *Cit. op. 2*, 2.124 str.

¹⁵⁶ *Cit. op. 5*, p. 247

¹⁵⁷ *Cit. op. 2*, 2.125 str. 1. d. 1 ir 4 punktai.

kitoje bendrovėje, jeigu ji turi įgijusi kitos bendrovės akcijų, visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių daugiau kaip 1/2 balsų.¹⁵⁸

Taigi tam, kad daryti lemiamą įtaką bendrovės valdyme, akcininkas turi turėti kontrolės įgyvendinimo galimybę. Ją Lietuvos Respublikos teisės aktai numato. Teorinę netiesioginės įtakos galimybę suteikia kolektyvinių teisių įgyvendinimas ir ypačingai – balsavimo teisės įgyvendinimas. Ši teisė, kaip pastebėta darbe, ypačingai priklauso nuo turimų balsavimo teisę suteikiančių akcijų skaičiaus.

Jau seniai buvo pastebėta, kad didelis turimų akcijų skaičius gali lemti ir akcininko galimybę piktnaudžiauti jam įstatymais suteiktomis neturtinėmis teisėmis. Pagal bendrąją bendrovės valdymo taisyklę akcininkai neturi teisės kontroliuoti kasdieninės bendrovės vykdomos veiklos. Tačiau vis dėlto akcininkai, turintys didelį skaičių bendrovės akcijų suteikiančių balsavimo teisę, turi realią galimybę įgyvendinti kontrolę per savo įgaliojimus keisti įstatus, tvirtinti kitus esminius pokyčius bendrovėje. Šiuo atveju gali atsitikti taip, kad akcininkai piktnaudžiaus suteiktomis teisėmis, veikdami išskirtinai tik savo interesais. Pavyzdžiui, toks akcininkas ar akcininkai atšaukia stebėtojų tarybos, valdybos narius, bendrovės vadovą ir išrenka naujus, įgyvendinančius tik atskirų akcininkų pageidavimus bei pažeidžiančius smulkiųjų akcininkų teises ir interesus.

Iš dalies dabar galiojančiu Akcinių bendrovių įstatymu smulkiųjų akcininkų teisių įgyvendinimą įstatymų leidėjas stengiasi sureguliuoti. Daug privilegijų akcininkams, turintiems tam tikrą nedidelį skaičių balsų, kurias numatė ankščiau galiojęs įstatymas, dabartiniame įstatyme neberandame, kaip antai, neberandame ankščiau darbe aptartų privilegijų gaunant informaciją apie bendrovę. Kitais atvejais įstatymas privilegijas tokiems akcininkams suteikia, kaip antai, akcininkai, turintys 1/10 akcijų, suteikiančių balsavimo teisę, turi iniciatyvos teisę sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą.¹⁵⁹¹⁶⁰ Tokią dalį bendrovės akcijų turintys akcininkai taip pat turi teisę siūlyti papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę (pagal 2000 ABĮ 1/20 turinčių visų balsų)¹⁶¹, nors sušaukti akcininkų susirinkimą turi teisę tik balsų daugumą turintys akcininkai¹⁶² ir t.t. Taigi iš esmės daugumą bendrovės balsavimo teisę suteikiančių, o tam tikrais atvejais kvalifikuotą daugumą balsuojant suteikiančių akcijų turėtojas ar valdytojas vis dar turi didelę, o kartais net lemiamą įtaką

¹⁵⁸ *Cit. op. 25, 5 str.*

¹⁵⁹ Šis akcijų, suteikiančių balsavimo teisę, skaičius gali būti mažesnis, jei numatyta įstatuose.

¹⁶⁰ *Cit. op. 10, 26 str. 1 d ir Cit. op. 25, 23 str. 1 d.*

¹⁶¹ *Cit. op. 25, 25 str. 3 d., o Cit. op. 10, 27 str. 2 d.*

¹⁶² *Cit. op. 25, 23 str. 4 d.*

bendrovės valdymui ir kontrolei. Taigi, nors ir stengiamasi sureguliuoti smulkiųjų akcininkų teisių įgyvendinimą, kaip matyti, problemos vis dar egzistuoja ir jas privalu spręsti.

Darbe minėtas proporcingumo principas turėtų užtikrinti akcininkų atitinkamai lygiavertę padėtį bendrovės valdyme. Be to, kaip pažymėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, šis principas riboja stambiųjų akcininkų galimybę pažeisti mažųjų (smulkiųjų) akcininkų teises, neleidžia priimti sprendimų, ignoruojančių smulkiuosius akcininkus.¹⁶³ Ir vis dėlto, atlikę Lietuvos bendrovių teisės normų analizę, negalime teigti, kad akcininkas, turintis, pavyzdžiui, 0,05 procentus ir turintis 25 procentus bendrovės akcijų, turės galimybes įgyvendinti neturtines teises vienodai. Šiuo atveju proporcingumo principo reikšmė, priimant teisės aktus Lietuvos Respublikoje, turėtų būti plėtojama plačiau ir siejama ne vien su bendrovės turimu ar valdomu akcijų skaičiumi.

6. Akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybės bendrovės restruktūrizavimo ir bankroto atvejais

Atlikus LR Įmonių restruktūrizavimo įstatymo analizę, pastebėta, kad pagal šį įstatymą akcininkai neturtines teises bendrovės restruktūrizavimo atveju įgyvendina kolektyviai, t.y. daugiausiai per visuotinį akcininkų susirinkimą. Visuotinis akcininkų susirinkimas priima sprendimą restruktūrizuoti bendrovę kvalifikuota balsų dauguma¹⁶⁴, pritaria restruktūrizavimo planui, gali prašyti nutraukti restruktūrizavimo procesą, tvirtina restruktūrizavimo plano įgyvendinimo aktą ir pan.¹⁶⁵

Įdomu tai, kad LR Įmonių restruktūrizavimo įstatyme numatyta informacijos pateikimo akcininkams tvarka neatitinka LR Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų. LR Restruktūrizavimo įstatymas numato, jog restruktūrizuojamos įmonės vadovas su restruktūrizavimo bylos nagrinėjimu susijusią informaciją privalo pateikti akcininkui, jei jis to pareikalauja, o informacija, kuri laikoma komercine (gamybine) paslaptimi, bet yra reikalinga restruktūrizavimo planui parengti ir jo pagrįstumui įvertinti, turi būti pateikiama akcininkui jo prašymu ir jam pasirašius pasižadėjimą

¹⁶³ *Cit. op. 81.*

¹⁶⁴ *Pastaba.* Įmonė tam tikrais atvejais gali būti restruktūrizuojama ir nesant visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimui (Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas, Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-218, Nr. 31-1012, 4 str. 4 ir 5 d.)

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-218, Nr. 31-1012, 17 str. 5 d. 7 p., 24 str. 2 d., 25 str. 1 d.

išsaugoti komercinę (gamybinę) paslaptį.¹⁶⁶ Taigi iš esmės šiame įstatyme neberandame ribojimo, jog su konfidencialia įmonės informacija turi teisę susipažinti tik akcininkai turintys ar valdantys daugiau kaip pusę akcijų.

Dar įdomesnės yra bendrovės akcininkų dalyvavimo bendrovės bankroto procese galimybės. LR Įmonių bankroto įstatyme iš esmės neberandame bendrovės akcininko sąvokos. Ji pakeičiama savininko sąvoka, pagal kurią savininkas (savininkai) yra bendrovės akcininkas (akcininkai), turintis (turintys) daugiau kaip 10 procentų balsavimo teisę suteikiančių akcijų.¹⁶⁷ Taigi LR Įmonių bankroto įstatyme numatytas neturtines teises akcininkai turi teisę įgyvendinti tik tuo atveju, jei turi ne mažiau kaip 10 procentų balsavimo teisę suteikiančių akcijų. Šiuo atveju praktiškai įmanomos tam tikros praktinės problemos. Pavyzdžiui, LR Įmonių bankroto įstatymas numato, jog bankroto administratorius teikia informaciją savininkui (savininkams) bei įgaliotam akcininkų atstovui, jeigu jis paskirtas.¹⁶⁸ Pačios informacijos teikimo tvarkos LR Įmonių bankroto įstatymas nenumato, taigi, vadovaujantis LR Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 3 dalimi, kitų įstatymų nuostatos, reglamentuojančios įmonių veiklą, įmonėse turėtų būti taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja šio įstatymo nuostatomis. Taigi, kadangi Akcinių bendrovių įstatymas neprieštarauja Bankroto įstatymui ir numato informacijos akcininkams teikimo tvarką, įmonės veiklą administruojantys organai lyg ir turėtų vadovautis šia tvarka visais atvejais, išskyrus tuos atvejus, kai kitokia tvarka yra nustatoma kitais įstatymais. Šiuo atveju iškyla klausimas, ar informaciją gali gauti visi bendrovių akcininkai, ar tik tie, kurie turi daugiau kaip 10 procentų balsavimo teisę suteikiančių akcijų. Vadovaujantis minėtomis LR Įmonių bankroto įstatymo nuostatomis kyla pavojus, jog bankroto administratorius gali piktnaudžiauti įstatymo jam suteiktomis pareigomis teikti informaciją tik bendrovės akcininkams, kurie turi ar valdo daugiau kaip 10 procentų bendrovės akcijų. Be to, neaišku ar bankroto proceso metu turi būti taikomi informacijos akcininkams pateikimo terminai numatyti LR Akcinių bendrovių įstatyme, ar administratorius informaciją teikia savo nuožiūra.

Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog Įmonių bankroto įstatymas numato, jog įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų, o įmonės administratorius, įspėjęs raštu prieš 15 dienų, nutraukia darbo sutartis su įmonės valdybos nariais ir

¹⁶⁶ *Ibid.*, 12 str.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-216, Nr. 31-1010, 2 str. 9 d.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 11 str. 3 d. 15 p.

vadovu.¹⁶⁹ LR Įmonių bankroto įstatymas detalizuoja paskirto bendrovės administratoriaus pareigas, tačiau įstatymas aiškiai nenumato, ar administratorius privalo atlikti bendrovės vadovo pareigas, ar tik tas, kurias jam priskiria LR Įmonių bankroto įstatymas.

Už tolesnę įmonės veiklą, atrodytų, turėtų atsakyti įmonės administratorius. Tai iš dalies patvirtina ir teismų praktika. Lietuvos Aukščiausias teismas yra konstatavęs, jog teismo paskirtas bankrutuojančios įmonės administratorius yra faktiškas įmonės valdytojas, kuriam pavesta atlikti įvairias su įmonės valdymu susijusias funkcijas, iš jų ir dalyvauti likviduojant bankrutavusią įmonę.¹⁷⁰ Tačiau ir teismas aiškiai nedetalizuoja, ar administratorius privalo atlikti visas bendrovės vadovo pareigas pagal LR Akcinių bendrovių įstatymą. Lieka neaišku, kas šiuo atveju atsako už tinkamą bendrovės akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimą, kas šaukia visuotinius akcininkų susirinkimus, užtikrina jų dalyvavimą, kas ir kaip akcininkams teikia informaciją ir kt. Pažymėtina, jog LR Įmonių bankroto įstatymas numato, kad paskirtas administratorius gina visų kreditorių, taip pat bankrutuojančios įmonės teises ir interesus, organizuoja ir atlieka būtinus bankroto proceso darbus, tačiau įstatymas nieko nekalba apie bendrovės akcininkų teisių ir interesų apsaugą.

Tai, kad šios problemos nėra tinkamai išspręstos pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus patvirtina ir tas faktas, jog pagal LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksą bankroto administratoriaus atsakomybė yra atskirta nuo bendrovės vadovo ar kitų bendrovės valdymo organų atsakomybės. LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas numato administracinę atsakomybę bankroto administratoriams už bendrovės kreditorių teisių pažeidimus t.y. dėl kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės ir tvarkos pažeidimo, kreditorių susirinkimų nesušaukimo įstatymų numatytais atvejais¹⁷¹, taip pat už ataskaitų ir dokumentų apie bendrovės pajamas, turtą, pelną ir mokesčius pateikimo tvarkos pažeidimus, neteisingų duomenų apie pajamas, turtą, pelną ir mokesčius pateikimą, mokesčių slėpimą¹⁷². Pažymėtina, jog administracinė atsakomybė pagal šiuos straipsnius numatoma ir bendrovių vadovams.

Kaip minėta darbe, LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas numato administracinę atsakomybę bendrovės vadovams ir valdybos nariams už akcininkų teisių pažeidimus.¹⁷³ Tuo tarpu įmonių administratoriams atsakomybė pagal šias kodekso normas nenumatyta, todėl bendrovės

¹⁶⁹ *Ibid.*, 10 str. 7 d. 2 p.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. spalio 23 d. nutartis c.b. AB *Lietuvos žemės ūkio bankas v. B. Vankevičius*, Nr. 3K-3- 1244 /2002, kat. 39.2.4.

¹⁷¹ *Cit. op. 126*, 50⁽⁶⁾ str.

¹⁷² *Ibid.*, 172⁽¹⁾ str.

¹⁷³ *Ibid.*, 50⁽⁵⁾ str.

bankroto atveju nėra aišku, kas atsako už akcininkų teisių įgyvendinimą, kadangi bendrovės vadovas ir valdybos nariai pagal bankroto įstatymą netenka savo įgaliojimų valdyti bendrovę. Kadangi LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas administratoriams nenumato atsakomybės už bendrovės akcininkų teisių pažeidimus, galime daryti išvadą, kad Lietuvos teisės aktai gali sąlygoti akcininkų teisių įgyvendinimo teorines ir praktines problemas bendrovės bankroto bei restruktūrizavimo atvejais.

7. Akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimas užsienio valstybėse ir galimybė pritaikyti užsienio šalių praktiką Lietuvoje

Kaip minėta, kad Vakarų vėjai atpūtė praktiką akcininkams savo teises ginti Lietuvos teismuose. Pažymėtina, jog Vakarų valstybių praktika, garantuojanti ir sauganti bendrovių akcininkų teises formavosi nuo senų laikų ir yra turtinga, kai tuo tarpu Lietuvos bendrovių teisės sistema dar tik formuojasi Europos Sąjungos institucijų ir kitų valstybių praktikos įtakoje. Taigi Lietuvos bendrovių teisės sistemą formuojantiems subjektams vertėtų semtis patirties iš ilgalaikę ir gerą praktiką turinčių pasaulio valstybių. Pavyzdžiui, JAV turi išplėtotą investicinio akcininkų ieškinio institutą. Šie ieškiniai gali turėti dviejų rūšių reikalavimus. Pirma, gali būti reiškiama reikalavimai įpareigoti korporaciją pateikti ieškinį prieš trečiuosius asmenis. Antra, reiškiama reikalavimai korporacijos vardu prieš direktorius.¹⁷⁴ Tokių teisės normų ar praktikos Lietuvos teisės sistema kol kas neturi.

Taip pat Lietuvos bendrovių teisės kūrėjai galėtų vadovautis ir kitais bendrosios teisės sistemos valstybių suformuotais teisės institutais. Nors Lietuvos teisės sistemoje juntamos tendencijos pritaikyti tokius teisės institutus, kaip „pakelti bendrovės šydą“, teismų praktikos ir kitų teisės taisyklių šio instituto tinkamam įgyvendinimui, o taip pat ir taisyklių, saugančių akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimą, nepakanka, todėl vertėtų analizuoti užsienio šalių, ypač tokių kaip JAV, praktiką ir prielaidas bei galimybes šią praktiką pritaikyti Lietuvoje.

Pažymėtina, jog JAV yra stipriai išplėtojusi bendrovių teisę ir turi begalę teismų sprendimų, ginančių bendrovių akcininkų teises. Yra išsamiai išanalizuotos ir išaiškintos bendrovės, jos valdymo organų ir jų narių ir netgi stambiųjų bendrovės akcininkų fiduciarinės pareigos

¹⁷⁴ *Cit. op. 143.*

akcininkams. Šios pareigos apima tokias pareigas kaip lojalumo pareiga (angl. duty of loyalty) ir pareiga rūpintis (angl. duty of care).

JAV teismai pažymi, jog privataus kapitalo bendrovėse santykiai tarp bendrovės ir jos akcininkų ir akcininkų tarpusavyje privalo būti patikimi, konfidencialūs ir absoliučiai lojalūs.¹⁷⁵ Bendrovės direktoriai prieš akcininkus turi fiduciarines pareigas dėl to, kad akcininkai dažniausiai neturi jokios „sutarties“ su bendrove, kuri apsaugotų jų teises. Todėl jiems belieka pasitikėti savo įgaliotinais – direktoriais, jog šie apsaugos jų teises.¹⁷⁶ Tai reiškia, kad direktoriai ir kiti valdymo organų nariai turi pareigą vykdyti funkcijas sąžiningai, taip, kaip tikėtusi protingas asmuo, kurio interesai turi būti užtikrinami ir ginami geriausiai.¹⁷⁷

Pažymėtina, jog griežtus fiduciarinių pareigų standartus JAV teisė taiko ne tik direktorių, valdybos narių, bet ir stambiųjų akcininkų atžvilgiu. Vienoje garsioje byloje Aukščiausiasis Kalifornijos teismas¹⁷⁸, nagrinėdamas akcininkų išvestinį ieškinį, pažymėjo, kad kaip ir bendrovės direktorius, taip ir stambieji akcininkai, dominuojantys arba kontroliuojantys bendrovę, turi fiduciarinę pareigą mažiesiems akcininkams. Jie negali panaudoti savo galios savo asmeninei naudai, padarydami žalą kitiems akcininkams. Bet kokia veikla turi duoti naudą, proporcingą visiems akcininkams. Teismas detalizavo, jog tais atvejais, kai akcininkai tarpusavyje susivienija tam, kad sudarytų daugumą, kad galėtų kontroliuoti bendrovę taip, kaip patys galvoja esant tinkama, jie visais praktiniais aspektais tampa pačia bendrove ir prisiima patikėtinio pareigą prieš bendrovę ir kitus jos akcininkus. Priešingas elgesys, teismo nuomone, yra nesuderinamas su sąžiningumo ir teisingumo principais smulkiųjų akcininkų atžvilgiu.

Aiškindami akcininkų teisę į informaciją, JAV teismai labiau atsižvelgia ne į tai, kokią įtaką informacijos pateikimas akcininkams galėtų turėti, o labiau atsižvelgiama į pačios nepateiktos informacijos svarbą. Svarbu yra tai, ar informacija galėtų daryti įtaką akcininko pasirinkimui balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime ar kitais atvejais, o ne tai, ar informacijos pateikimas pakeistų, pavyzdžiui, balsavimo rezultatus¹⁷⁹, t.y. JAV bendrovių teisėje labiau taikomi sąžiningumo, protingumo principai, o ne proporcingumo. Vien šiais pagrindais teismai yra linkę naikinti visuotinių akcininkų susirinkimų nutarimus. Griežtos informacijos pateikimo taisyklės

¹⁷⁵ Jeffrey J. Haas, *Corporate Finance in a Nutshell*, New York, 2004, p. 11

¹⁷⁶ *Ibid.*, p. 245

¹⁷⁷ *Ibid.*, p. 325-326

¹⁷⁸ Supreme Court of California, *In Bank, Jones, Plaintiff and Appellant, H. F. Ahmanson & Company et al., Defendant and Appellants*. 460 P.2d 464 (1969).

¹⁷⁹ United States District Court, E.D. Wisconsin, *Joseph G. Chambers, Plaintiff, v. Briggs & Stratton Corporation, Defendant*, 863 F. Supp. 900 (1994).

taikomos visais atvejais, kai tik yra pareiga informaciją atskleisti. Šios taisyklės taikomos ir šaukiant visuotinius akcininkų susirinkimus.

Pažymėtina, jog griežtos fiduciarinės pareigos taikomos visais atvejais. Tokių griežtų reikalavimų, užtikrinant bendrovių akcininkų teisių įgyvendinimą JAV, formavimas iš esmės paremtas tuo, kad bendrovės akcininkai yra suinteresuoti bendrovės pelningumu ir jos veiklos efektyvumu. Dėl šių priežasčių akcininkai turi įstatymais numatytas teises balsuoti bendrovėje priimamais svarbiausiais klausimais, o tarp jų ir vykdant fundamentalias bendrovės transakcijas tokias, kaip bendrovės viso turto ar esmės jo dalies pardavimas, ar bendrovių sujungimas. Pažymėtina, jog dauguma atveju tokių sprendimų priėmimui reikalaujama net vieningo visų bendrovės akcininkų pritarimo.¹⁸⁰

Pažymėtina, jog panašias rekomendacijas įtvirtina ir EBPO Principai, tapę atskaitos tašku įstatymų leidėjams, investuotojams, bendrovėms ir kitiems subjektams visame pasaulyje. Politikos formuotojai šių principų pagalba geriau suvokia, kokią naudą geri bendrovių valdymo principai teikia finansiniam rinkų stabilumui, investavimui ir ekonomikos augimui. Bendrovės suvokia, kaip geras bendrovės valdymas gerina jų konkurencinę padėtį. Nors Principai yra orientuoti į bendroves, kurių akcijomis prekiaujama viešai, pripažįstama, kad šie principai gali būti naudingi irrankiu tobulinant ir privačių bendrovių valdymo sistemas. Be to, Principai skatina teigiamas bendrovės organų iniciatyvas, įgyvendinant bendrovės tikslus taip, kad būtų užtikrinta bendrovės ir jos akcininkų interesų ir teisių apsauga. Būtent dėl šių priežasčių Lietuvos bendrovių teisės formuotojams vertėtų remtis šių EBPO Principų iniciatyvomis, kitų valstybių praktika, aptarta šiame darbe. Ir derėtų nepamiršti, jog akcininkų teisės yra prievolinės, kurios daugeliu atveju priklauso ne nuo pačios akcininkų valios ar veiksmų, bet būtent nuo galimybės reikalauti tam tikro aktyvaus elgesio iš kito asmens ar asmenų.

¹⁸⁰ *Cit. op. 175, p. 12*

IŠVADOS

Išanalizavus magistro darbo temą nustatyta, kaip šiuo metu užtikrinamas Lietuvos įmonių akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimas, kokie faktoriai įtakoja šių teisių įgyvendinimo apimtį ir kokios priemonės bei būdai padėtų išspręsti susidariusias akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo problemas.

Neturtinės akcininkų teisės yra skirtos akcininko turtinių teisių įgyvendinimo užtikrinimui. Neturtinių teisių įgyvendinimo galimybės yra neatsiejamai susijusios su teise bendrovę valdyti ir kontroliuoti joje vykstančius procesus.

Pagrindinės akcininkų neturtinės teisės, kurias numato Lietuvos Respublikos teisė, yra šios:

1. **akcininkai turi teisę dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose**, šios teisės įgyvendinimą Lietuvos Respublikos įstatymai garantuoja ir gana išsamiai nustato minimalius šios teisės įgyvendinimo standartus. Teismai, sprenddami visuotinių akcininkų susirinkimų nutarimų galiojimo klausimus, visų pirma tikrina ir vertina, ar šios teisės įgyvendinimas akcininkui buvo užtikrintas ir ar buvo vadovaujama imperatyviomis teisės taisyklėmis bei bendrovių įstatais. Teisminė gynyba administracine tvarka, sankcijų griežtumas už teisės pažeidimus dar labiau užtikrina šios teisės įgyvendinimo galimybes;
2. **akcininkai turi teisę pagal akcijų suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose**, LR teisės aktai nors ir nedetaliai, neaiškiai, tačiau sudaro akcininkams galimybes dalyvauti bendrovės valdyme ir įtakoti bendrovėje vykstančius svarbius procesus;
3. **akcininkai turi teisę gauti įstatymo numatytą informaciją apie bendrovę**, šios teisės įgyvendinimą Lietuvos Respublikos įstatymai ne visiškai atitinka Europos Sąjungos ir kitų kompetentingų institucijų rekomendacijas, nors teigiama kaita vyksta. Juridinių asmenų registras jau ėmėsi užtikrinti informacijos pateikimą viešai elektroninėmis ryšio priemonėmis, tačiau pateikiamos informacijos apimtis yra siaura, nes pateikiama tik bendrojo pobūdžio informacija. Atsižvelgiant į tai, kad akcininkai yra suinteresuoti bendrovės vykdomos veiklos efektyvumu, informacijos pateikimo akcininkams tvarka numatyta Lietuvos teisės aktais tam tikrais atvejais nepagrįstai riboja akcininkų teisę į informaciją ir turi būti tobulinama;
4. **akcininkai turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų nevykdymo ar netinkamo**

vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais. Šis neturtinių teisių įgyvendinimo būdas yra tik sąlyginis akcininkų neturtinių teisių gynimo būdas, nes žala vis dėlto pagal įstatymą atlyginama ne akcininkams, o bendrovei.

SANTRAUKA

2001 metais įsigaliojusio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antroji knyga bei 2004 metais įsigaliojęs Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas numato bendrovių akcininkams turtines ir neturtines teises. Vykstant Lietuvos bendrovių teisės plėtrai, iki šiol didelę įtaką turi ir Europos Sąjungos teisė. Šiuo metu bendrovių teisės doktrina Lietuvoje dar tik formuojasi, o palyginus neseniai priėmus minėtus teisės aktus, Lietuvos teisės teoretikai ir praktikai pastebėjo naujai besirutuliojančias tendencijas Lietuvos Respublikos bendrovių teisės doktrinoje, kurios apima ir akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo galimybių kaitą. Magistro darbe siekta nustatyti, kaip šiuo metu užtikrinamas Lietuvos įmonių akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimas, kokie faktoriai įtakoja šių teisių įgyvendinimo apimtį, kokios priemonės bei būdai padėtų išspręsti susidariusias akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimo problemas, taip pat kokia apimtimi Lietuvos Respublikos teisės sistema užtikrina akcininkų neturtinių teisių įgyvendinimą, kokios yra šių teisių įgyvendinimo teorinės ir praktinės problemos, jų galimi sprendimo būdai ir prielaidos.

SUMMARY

The Book Two of Civil Code of the Republic of Lithuania, which came into force in 2001, and Law on Companies of the Republic of Lithuania, which came into force in 2004, provide property and non-property rights for shareholders. The law of the European Union is also still significantly influential in development of Lithuanian companies' law. At present the doctrine of companies' law is still developing in Lithuania and after a relatively recent enactment of mentioned laws, theorists and practitioners of Lithuanian law noticed newly developing tendencies in the doctrine of the companies' law of the Republic of Lithuania, which also include the alternation of possibilities of implementation of shareholders' non-property rights. These master theses aim at determination of how non-property rights of shareholders of Lithuanian companies are implemented at present, what factors influence the scope of implementation of these rights, what measures and means would help solving existing problems of implementation of shareholders' non-property rights, and also in what extent Lithuanian law system secures the implementation of shareholders' non-property rights, what are theoretical and practical problems of implementation of these rights, possible ways and assumptions of their solution.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios, 1992, KONST, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr. VIII-1835, Nr. 64-1914.
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1835, Nr. Nr. 64-1914.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas, Valstybės žinios, 1998, Nr. VIII-666, Nr. 36-961.
5. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas, Valstybės žinios, 1996, Nr. I-1169, Nr. 16-412.
6. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1864, Nr. 74-2262.
7. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1985, ADM, Nr. 1-1.
8. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-218, Nr. 31-1012.
9. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-216, Nr. 31-1010.
10. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1990, Nr. I-196, Nr. 14-395.
11. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 1964, Nr. CK, Nr. 19-138.
12. 2003 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/58/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 68/151/EEB dėl tam tikrų bendrovių tipų informacijos atskleidimo reikalavimų OL, 2003 L 221.
13. 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo, OL, 1968 L 65.

14. Vilniaus vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas:
<http://www.lt.omxgroup.com/f/teisesaktai/Bendroviu_valdymo_kodeksas.pdf>, [2007-02-07].
15. Corporate Governance Principles and Recommendations. – EASD, May 2000:
<http://www.ecgi.org/codes/documents/easd_cg_pr.pdf>, [2007-02-26].
16. OECD Principles of Corporate Governance. 2004:
<<http://www.oecd.org/dataoecd/32/18/31557724.pdf>>, [2007-01-22].
17. Statement on Global Corporate Governance Principles. – ICGN, Frankfurt, 1999:
<<http://www.icgn.org/documents/globalcorpgov.htm>>, [2007-04-02].
18. The Combined Code on Corporate Governance. Code of Best Practice:
<http://www.fsa.gov.uk/pubs/ukla/lr_comcode2003.pdf>, [2007-03-25].

II. Specialioji literatūra:

19. *Abramavičius A., Mikelėnas V.*, Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. – VĮ Teisinės informacijos centras, Vilnius, 1998.
20. *Mikelėnas V. (et al.)*, Civilinė teisė. – Kaunas, 1998.
21. *Kiršienė J.*, Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai // *Jurisprudencija*, t. 31(23), 2002.
22. *Mikelėnas V. (et al.)*. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys, Justitia, Vilnius, 2002.
23. *Pakalniškis V. (et al.)*, Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2004.
24. *Kiršienė J.* Civilinė akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles // *Jurisprudencija*, t. 55(47), 2004.
25. *Kiršienė J., Tikniūtė A.* Kapitalo teorinė ir struktūrinė paradigma: teisiniai aspektai // *Jurisprudencija*, t. 57(49), 2004.
26. *Kiršienė J., Tikniūtė A.* Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // *Jurisprudencija*, t. 55(47), 2004.
27. *Kiršienė J.*, Akcininko nuosavybės teisės įgyvendinimo problemos // *Jurisprudencija*, t. 28 (20), 2002.
28. *Krivka E.*, Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje // *Jurisprudencija*, 4(82), 2006;

29. *Augustaitis A.*, Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles // *Juristas*, Nr. 1, 2004.
30. *Žygienė V.*, Sukilo SEB Vilniaus banko smulkieji akcininkai // *Verslo žinios*, Nr. 51 (2457), 2007.
31. *Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komitetas*, Pagrindinio komiteto išvada dėl akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto (IXP-2878) ES, 2003, Nr. 39.
32. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas (projektas), Aiškinamasis raštas, Nr. P-2300, 2000.
33. *Dauskurdas V.*, Akcininko teisė – pareiga bendrovei? Ar ji vykdoma?:
<<http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/3cc57301332f7?vbanga2=a87b88494bd4746266320aae43f6d98c>>, [2007-01-22].
34. *UAB „SALVO IURE“*, bendradarbiaujant su advokatu *Ugnium Pėdnyčia*, Akcinių teisės ir jų įgyvendinimas: <http://www.bs-b.lt/lt/straipsniai/article_detail.php?id=14116>, [2007-02-02].
35. Įmonių valdymas: Komisijos pasiūlymai leis akcininkams paprasčiau naudotis savo teisėmis ES, IP/06/10, Briuselis, 2006-01-10:
<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/10&format=PDF&aged=1&language=LT&guiLanguage=fr>>, [2007-04-02].
36. *Europos Komisija*, Pasiūlymas, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl bendrovių, kurių registruotoji buveinė yra valstybėje narėje ir kurių akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, akcinių balsavimo teisių panaudojimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2004/109/EB, Briuselis, 05.01.2006, KOM(2005) 685 galutinis 2005/0265 (COD):
<http://www.ukmin.lt/lt/imoniu_teise/es_teise/direktyvu-projektai/direktyvu-projektai-1/doc/1099109294_st05217_lt06.pdf>, [2007-02-26].
37. *Jeffrey J. Haas*, *Corporate Finance in a Nutshell*, New York, 2004.
38. Comparative Study Of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union And Its Member States. Final Report & Annexes I-III. 2002:
<http://europa.eu.int/comm/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf>, [2007-02-12].
39. Discussion Of Individual Corporate Governance Codes Relevant To The European Union And Its Member States. Annex IV, 2002:

http://europa.eu.int/comm/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part2_en.pdf], [2007-02-12].

40. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union - A Plan to Move Forward. Brussels, 21.5.2003. (COM (2003) 284 final): http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0284en01.pdf], [2007-03-10].

III. Praktinė medžiaga:

41. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 1996 m. balandžio 18 d. Nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*.
42. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 1999 m. balandžio 21 d. nutartis c.b. *J.Čepurna ir kt. v. IAB „Investicijos fondas“*, Nr. 3K-3-84/1999, kat. 45.
43. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2000 m. vasario 7 d. nutartis c.b. *J.Čepurna v. E.Grigūnaitė ir kt.*, Nr. 3K-3-141/2000, kat. 45.
44. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2000 m. vasario 23 d. nutartis c.b. *UAB „Panevėžio turgus“ v. UAB „Naujasis turgus“*, 3K-3-217/2000, kat. 45.
45. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2000 m. kovo 29 d. nutartis c.b. *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir kt.*, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45.
46. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2001 m. gegužės 28 d. nutartis c.b. *UAB „Vilnamista“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-613/2001, kat. 21.2.2.1; 21.6; 107.1; 117.
47. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. kovo 27 d. nutartis c.b. *V. Ruzveltas v. UAB „Agnis“*, Nr. 3k-3-532/2002, kat. 21.2.2.1;21.4.
48. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. gegužės 23 d. nutartis c.b. *UAB „Baltic fund securities“ v. AB „Geonafta“*, Nr. 3K-7-471/2002, kat. 21.2.2.1.
49. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. birželio 19 d. nutartis c.b. *UAB „Vilnamista“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-878/2002, kat. 21.2.2.1; 21.6.
50. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis c.b. *V.Norkus v. UAB „Fonas“*, Nr. 3K-7-801/2002, kat. 16.9; 19.3; 21.2.2.1.

51. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. spalio 23 d. nutartis c.b. AB *Lietuvos žemės ūkio bankas v. B.Vankevičius*, Nr. 3K-3- 1244 /2002, kat. 39.2.4.
52. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2002 m. vasario 27 d. nutartis c.b. *Jūratė Grudzinskienė v. AB „Kartonas“*, Nr. 3K-3-364/2002, kat. 21.2.2.1.
53. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2003 m. birželio 4 d. nutartis c.b. *S.Adomaitis ir kiti v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2; 21.2.2.1; 21.6; 87.1; 115.
54. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2003 m. birželio 4 d. nutartis c.b. *V.Bieliauskas ir A.Bieliauskas v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-647/2003, kat. 21.2.2.1.
55. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2004 m. liepos 16 d. nutartis c.b. *E.TvariJonavičienė v. AB „Šiaulių malūnas“*, Nr. 3K-3-388/2004, kat. 16.3.2.1; 16.9.
56. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2004 m. spalio 27 d. nutartis c.b. AB *„Dirbtinis pluoštas“ v. G.Pukas*, Nr. 3K-3-480/2004, kat. 18.2; 21.6.
57. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Civilinių bylų skyrius, 2006 m. vasario 13 d. nutartis c.b. *D.Š. v. UAB „Kaminera“*, Nr. 3K-3-114/2004, kat. 27.3.2.1 (S).
58. Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 18, 1995 m. gruodžio 20 d., *Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas, kuriose paskolos sutarčių įvykdymas užtikrinamas įkeitimo, laidavimo bei garantijos sutartimis, apibendrinimo rezultatu*.
59. Supreme Court of California, In Bank, *Jones, Plaintiff and Appellant, H. F. Ahmanson & Company et al., Defendant and Appellants*. 460 P.2 d 464 (1969).
60. United States District Court, E.D.Wisconsin, *Joseph G.Chambers, Plaintiff, v. Briggs & Stratton Corporation, Defendant*, 863 F. Supp. 900 (1994).